

Comparison of Medjelle-yi Ahkâm-i ‘Adliyye’s Manuscript Text and Dustûr Text

Cemalettin ŞEN*

Abstract

Medjelle-yi Ahkâm-i ‘Adliyye, one of the first laws prepared on the basis of Islamic law, has formed the ground of many discussions even after it was abolished. For this reason, Medjelle has been included as the subject or source of many scientific studies, especially in the field of fiqh and law. Two important texts belonging to Medjelle stand out on the basis of these studies: Manuscript Text approved by the Sultan and the official Dustûr Text based on this text. But there are differences between the Manuscript Text and the Dustûr Text to the extent that some expressions. Sometimes it is observed that some of the expressions that should exist are not present in the mentioned texts. In some expressions, there are obvious errors in both texts. It has been necessary to make a comparison between the two most important texts in order to create the most accurate Medjelle text that can solve these problems. In this article, the findings obtained as a result of the meticulous comparison of the two texts about Medjelle were shared with the scientific world. Thus, it is hoped that studies on Medjelle will be instrumental in achieving more reliable and more accurate results.

Keywords: Islamic Law, Medjelle, Manuscript, Dustûr, Comparison.

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye’nin Yazma Metni ile Düstur Metni’nin Karşılaştırılması

Cemalettin ŞEN

* Assist. Prof. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Studies, Department of Islamic Law, Bolu, Turkey.

Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku Anabilim Dalı, Bolu, Türkiye.

c.sen1@hotmail.com

ORCID 0000-0002-3999-5426

Type / Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 03 May / 03 Mayıs 2022

Accepted / Kabul Tarihi: 30 June / 30 Haziran 2022

Published / Yayın Tarihi: 28 July / 28 Temmuz 2022

Volume / Cilt: 9; Issue / Sayı: 18 Pages / Sayfa: -776-813

Suggested ISNAD Citation: Cemalettin ŞEN, “Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye’nin Yazma Metni ile Düstur Metni’nin Karşılaştırılması”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9/18 (Temmuz-July 2022), 776-813.

www.dergipark.org.tr

Öz

İslâm hukuku esas alınarak hazırlanan ilk kanunlardan biri olan Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye, ilga edildikten sonra da pek çok tartışmanın zeminini oluşturmuştur. Bu nedenle Mecelle'ye özellikle fıkıh ve hukuk alanında çok sayıda bilimsel çalışmanın konusu veya kaynağı olarak yer verilmiştir. Söz konusu çalışmaların temelinde Mecelle'ye ait iki önemli metin göze çarpar: Padişah tarafından onaylanan Yazma Metin ve bu metni esas almış olan resmî nitelikli Düstur Metni. Fakat Yazma Metin ve Düstur Metni arasında bazı ifadeler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bazen de kimi var olması gereken ifadelerin söz konusu metinlerde mevcut olmadığı gözlemlenmektedir. Kimi ifadelerde ise her iki metinde de bariz hatalar göze çarpmaktadır. Bu sorunları çözebilecek, doğruya en yakın Mecelle metnini oluşturmak için en önemli iki metin arasında mukayese yapmak zorunlu olmuştur. Bu makalede, Mecelle ile ilgili söz konusu iki metnin titizlikle karşılaştırılması sonucunda elde edilen bulgular bilim dünyasıyla paylaşılmıştır. Böylece Mecelle'ye ilişkin yapılacak çalışmalarda daha güvenilir ve daha doğru sonuçlara ulaşılmasına vesile olunması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Mecelle, Yazma, Düstur, Karşılaştırma.

GİRİŞ

Yazılılık, kanunların temel niteliklerinden biridir.¹ Bu nedenle her kanun bir metin hâlinindedir.² Kanunların yazılı olması, içerdikleri hükümlerin şekil bakımından tam anlamıyla korunmasını sağlar. Çünkü sözler uçar, yazılanlar kalır. (Verba volant, scripta manent.)³ Fakat kanunların yazılı olmasının getirdiği kazanım, metindeki hatalar ve kusurlar sebebiyle dezavantaja dönüşebilir. Zira söz konusu hatalar ve kusurlar, düzeltilmedikleri sürece yayılmaya devam eder. Hatta kimi zaman gerekli düzeltmeler yapılsa bile ilgili kanun hakkında ortaya konulan bilimsel çalışmalarda aynen aktarılan hatalar ve kusurlar kalıcı bir hâl alır.

Hatasız ve kusursuz bir kanun metni ortaya koymak neredeyse imkânsızdır. Şekil ve/veya içerik açısından az da olsa tenkit edilmeyen ya da tâtîle uğramayan kanun metni yok denecek kadar azdır. Hazırlanış süreci özenle yürütülmüş olsa dahi kanun metinlerinde imla, dil, mantık, tarih, hukuk vb. bilimsel alanlar açısından bakıldığında hata ve kusur tespit etmek çoğu zaman mümkündür.⁴

¹ Erhan Adal, *Hukukun Temel İlkeleri El Kitabı* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi Yayınları, 1985), 22; Kemal Gözler, *Hukuka Giriş* (Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2011), 147.

² Mukbil Özyörük, *Hukuka Giriş* (Ankara: Ege Matbaası, 1959), 129.

³ Belgin Erdoğan (drl.), *Hukukta Latince Teknik Terimler Özlü Sözlük* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011), 152.

⁴ Örneğin 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda "din ile ilgili" anlamındaki "dini" kelimesi, sadece bir yerde (md. 158/1-a) doğru olarak; fakat on bir yerde (md. 76/1, 77/1, 115/1, 115/2, 115/2, 125/3-b, 135/2, 153/3, 216/3, 219/1, 219/4) düzeltme işareti kullanılmaksızın "dini" şeklinde yanlış olarak yazılmıştır. bk. Türk Ceza Kanunu, *Resmî Gazete* 25611 (12 Ekim 2004), Kanun No. 5237. Hâlbuki bu sözcükteki nispet eki olan "î"nin, belirtme durumu ve iyelik eki olan "i" ile karışmasını önlemek için kullanılması gerekirdi.

Kanun metinlerinde görülen hata ve kusurları sıfırlamak genelde ulaşılmaması oldukça zor bir hedef olsa bile bunları en aza indirmek imkân dâhilindedir. Bu olasılığın gerçeğe dönüşmesi, titiz ve sabır dolu bir çalışmanın yanı sıra yüksek ve devamlı bir dikkati zorunlu kılar.

Hataların ve kusurların varlığı sorunu, İslâm hukuku esas alınmak suretiyle hazırlanan ilk kanunlardan biri⁵ olan ve külli kaidelerin yanı sıra borçlar, eşya ve yargılama hukukuna ilişkin pek çok hükmü düzenleyen *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye* için de geçerlidir. *Mecelle*, hukuki açıdan mülga bir kanun⁶ olsa da özellikle fıkhi açıdan etkisini hâlen devam ettiren çok önemli bir eserdir. Üstelik tespit edebildiğimiz kadarıyla *Mecelle*'nin temel metinleri üzerinde hataların, kusurların ve farklılıkların belirlenmesine yönelik bütüncül bir çalışma henüz yapılmamıştır. Dolayısıyla böyle bir karşılaştırmanın yapılması, söz konusu bilimsel boşluğun doldurulması adına zorunluluk hâline gelmiştir.

Makalemizde *Mecelle*'nin en önemli iki metnini bütün olarak mukayese etmek suretiyle iki metin arasındaki farklılıklar ile bu metinlerde karşılaşılan hata ve kusurların ortaya konulması amaçlanmıştır. Söz konusu metinler, 1869-1876 yılları arasında dönemin padişahı tarafından onaylanan *Yazma Metin*⁷ ile bu metin esas alınarak hazırlanmış olan resmî nitelikli⁸ *Düstur Metni*'dir.⁹

Makalemizin sınırlandırılması bağlamında şu hususlar dikkate alınmıştır: *Yazma Metin*'de var olan fakat yürürlükten kaldırıldığı için *Düstur Metni*'ne alınmayan Kitâb-ı Vedâ, çalışmamızın kapsamı dışında tutulmuştur. Söz konusu kitap yerine yürürlüğe giren Kitâb-ı Emânât,¹⁰ *Düstur Metni*'nde mevcut olmasına rağmen *Yazma Metin*'de yer almamaktadır. Yaptığımız tüm araştırmalara rağmen Kitâb-ı Emânât'ın yazma metnine ulaşamadık. Ancak meşhur Türk hukukçusu Ebül'ulâ Mardin'in (1881-1957) *Medeni Hukuk Cephesinden Ahmed Cevdet Paşa*¹¹ adlı eserinde bu kitabın 762, 831 ve 832. maddelerini içeren ilk ve son sayfalarının fotoğraflarına ulaştık. Çalışmamızda bu iki sayfayı göz önünde

⁵ Mehmet Akif Aydın, "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/231.

⁶ *Mecelle*, 19 Haziran 1926 (8 Zilhicce 1344) tarihinde 864 sayılı kanunun 43. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır. bk. Kânûn-ı Medenînin Sûret-i Mer'iyet ve Şekl-i Tatbîki Hakkında Kanun, *Resmî Gazete* 402 (19 Haziran 1926), Kanun No. 864, md. 43.

⁷ Bu makalede, İstanbul Müftülük Kütüphanesindeki Yazma-Fıkıh bölümü 352-362 numaralı *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye* metinlerinin 2019 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlanmış olan tıpkıbasımı esas alınmıştır. bk. *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019), c. 1 ve c. 2.

⁸ Mehmet Akif Aydın, "Düstur", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1994), 10/48.

⁹ *Düstur*'un 1. tertibinin 1, 3 ve 4. ciltlerinde yayınlanan *Mecelle* metni esas alınmıştır. bk. *Düstur*, 1. Tertip, 1. Cilt (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1289/1872), 30-164; *Düstur*, 1. Tertip, 3. Cilt (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1293/1876), 38-147 ve 399-425; *Düstur*, 1. Tertip, 4. Cilt (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1296/1879), 93-125.

¹⁰ Cevdet Paşa, *Ma'rûzât*, haz. Yusuf Halaçoğlu (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1980), 206.

¹¹ Ebül'ulâ Mardin, *Medeni Hukuk Cephesinden Ahmed Cevdet Paşa* (Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, 2021), 320, 323.

bulundurduk. Dolayısıyla Kitâb-ı Emânât'ın 763-830. maddeleri sadece *Düstur Metni* esas alınarak incelenmiştir.

Giriş ve iki bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümünde kavramsal çerçeve ve sistem hakkında bilgi verilecektir. İkinci bölümde ise *Yazma Metin* ile *Düstur Metni* arasındaki karşılaştırma neticesinde elde edilen bulgular listelenecektir.

1. Kavramsal Çerçeve ve Sistem

Bu bölümde, çalışmamızda kullandığımız bazı kavramların tanımları, sembolleri ve kısaltmaları üzerinde durulacak; karşılaştırmada esas aldığımız sistem ve temel ilkeler açıklanacaktır. Bu yönüyle birinci bölüm, ikinci bölümdeki listelerin daha kolay ve doğru anlaşılmasını sağlayacaktır:

1.1. Karşılaştırma Odağı: Odak

Karşılaştırma odağı (kısaca odak), *Mecelle'*ye ilişkin *Yazma Metin* (kısaca *Yazma*) ile *Düstur Metni* (kısaca *Düstur*) arasında yapılan mukayesede esas alınan temel ölçütlerin her biridir. Çalışmamız 9 odak etrafında şekillenmiştir. Söz konusu odakların belirlenmesinde bir ifadenin bir metinde var olup olmaması, doğru olup olmaması ve iptal edilmişliği göz önünde bulundurulmuştur.

Meselelere ait listenin takibini kolaylaştırmak amacıyla odakların her biri için bir büyük harf sırayla sembol olarak atanmıştır. Makalemizde belirlenen semboller ve ilgili odaklar aşağıdadır:

A: *Yazma'*da olup *Düstur'*da olmayan ifadeler.

B: *Yazma'*da olmayıp *Düstur'*da olan ifadeler.

C: Hem *Yazma'*da hem *Düstur'*da olmayan ifadeler.¹²

D: Hem *Yazma'*da hem *Düstur'*da doğru ama farklı olan ifadeler.

E: Sadece *Düstur'*da yanlış olan/tercih etmediğimiz ifadeler.

F: Sadece *Yazma'*da yanlış olan/tercih etmediğimiz ifadeler.

G: Hem *Yazma'*da hem *Düstur'*da yanlış olan/tercih etmediğimiz ifadeler.

¹² C ve G odaklarıyla ilgili haklı olarak şu soru sorulabilir: "Bu makalede iki metin karşılaştırılıyor. Fakat nasıl oluyor da bu metinleri aşan gölge bir metin varmışçasına ikisinde de olmayan veya yanlış olan/tercih edilmeyen ifadelerden bahsediliyor?" Cevap: Öncelikle ifade etmeliyiz ki, iki metin bir bütün olarak ele alındığında *Mecelle'*ye ait özgün ve tutarlı bir sistemin varlığı fark edilir. Bu sistemde herhangi bir sıra dışılık olması durumunda da bir eksikliğin veya yanlışlığın meydana geldiği sonucuna rahatlıkla ulaşılır. Örneğin iki metinde de her madde, 1'den itibaren 1851'e kadar sırayla numaralandırılmıştır. Fakat 1633 ve 1635 numaralı maddelerin arasındaki maddenin numarası her iki metinde de yazılmamıştır. Aradaki maddenin numarasının 1634 olduğunu, fakat unutulduğu için yazılmadığını söylemek hiç de zor değildir. İkinci olarak, bazen her iki metinde de kimi ifadelerin hatalı olarak yazıldığı, cümlenin anlam bütünlüğünü bozmasından veya genel kesin bilgilere aykırılığından anlaşılmaktadır. Meselâ her iki metinde 1126 numaralı maddede geçen "tasarruf-ı emlâk" «تصرف املاك» ifadesinin "tasarruf-ı müllâk" «تصرف ملاك» olması gerekir. Çünkü söz konusu maddede ortak mal "sahiplerinin" kendilerine ait hissede tasarruf etmelerinden bahsedilmektedir. Ayrıca tespit edebildiğimiz kadarıyla fıkıh kaynaklarında sadece ikinci ifadeye yer verilmektedir. Örnekler için bk. Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi' fi tertîbi's-şerâi'* (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1982), 5/267; Ebû Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Alî ez-Zeylaî, *Tebyînu'l-hakâik* (Bulak: el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emîriyye, 1315), 5/100.

H: *Yazma*'da olmayıp *Düstur*'da yanlış olan/tercih etmediğimiz ifadeler.

I: *Yazma*'da üzeri çizili olan ama *Düstur*'da mevcut olmayan ifadeler.

1.2. Mesele

Mesele (ms.), *Yazma Metin* ile *Düstur Metni* arasında odaklar göz önünde bulundurularak yapılan karşılaştırma neticesinde tespit edilen sorunlu durumların her biridir. Çalışmamızda toplam 560 mesele listelenmiştir.

1.3. Madde

Madde (md.), *Mecelle*'nin, her biri başlı başına hüküm veya hükümler ortaya koyan, toplamda 1851 adet olan bütünlerinin her biridir. Her meselenin ilgili olduğu madde numarası, listede yay ayrıç içinde belirtilmiştir.

1.4. Satır

Satır, *Mecelle*'nin sayfaları üzerindeki ifade veya ifadelerden oluşan dizilerin her biridir. Satırlar belirtilirken sırayla şu şekilde bir yol izlenmiştir:

(1) Madde numarasından sonra alt çizgi () konulmuştur.

(2) *Yazma Metin*'e ait satır numarası veya numaraları yazılmıştır.

(3) Eğik çizgi (/) konulmuştur.

(4) *Düstur Metni*'ne ait satır numarası veya numaraları yazılmıştır.

(5) Satır numaraları birden fazla ise iki sayı arasına kısa çizgi (-) konulmuştur.

(6) Kitâb-ı Emânât'ın yazma metninin ulaşamadığımız sayfalarına ait satırlar hakkında soru işareti (?) konulmuştur.

(7) Madde yan başlıkları yani "Madde" ifadeleri ve madde numaraları, satır hesabına katılmadığı için sıfır (0) rakamıyla gösterilmiştir.

(8) Başlıklar, mühür bilgileri vs. madde metinlerinin dışındaki ifadelerin satır numaraları yerine geçmek üzere hangi maddenin yakınındaysa o maddeyle ilişkilendirilerek "üstü" veya "altı" ifadeleri yazılmıştır.

(9) Metinlerden birinde olup diğerinde olmayan ifadelerin satır numaraları, o ifade ilgili metinde olsaydı nerede olacaktı şeklinde düşünülerek farazi olarak belirtilmiştir.

1.5. Alıntı

Yazma Metin veya *Düstur Metni*'nden yapılan Osmanlıca alıntılarda ve bunların Latin harfleriyle yazılan karşılıklarında iktibas işareti "« »" kullanılmıştır. Metinlerin Türkçe okunuşlarında zaten Arap harfleriyle de yazılmış oldukları için çeviri yazı (transkripsiyon) alfabesi kullanılmamıştır. Alıntılarda maddenin bir parçası iktibas edildiği durumlarda sadece Türkçe okunuşlarda üç nokta (...) kullanılmıştır.

1.6. Kitap İsimlerinin Yazılışı

Mecelle'deki kitap isimlerinin Kitâbü'l-büyû' (كتاب البيوع) vb. biçimde Arapça bir terkip hâlinde değil, Kitâb-ı Büyû (كتاب بيوع) vb. şekilde Osmanlıca bir terkip olarak yazılmasını tercih ettik. Çünkü *Yazma Metin*'de Kitâb-ı İkrâr (كتاب اقرار) (bu kitabın ilk sayfasının hemen öncesindeki sayfada) ve Kitâb-ı Şirket (كتاب شركة) (bu kitabın ilk sayfasının

hemen öncesindeki sayfada) başlıkları vardır. Ayrıca Osmanlıca bir metnin başlığının Osmanlıca olması çok daha uygundur.¹³ Üstelik her iki metinde de ilk ana kısmın başlığı, el-Mukaddime (المقدمة) şeklinde Arapça olarak değil, Mukaddime (مقدمه) şeklinde Osmanlıca olarak yazılmıştır. Ayrıca kitap isimleri her iki metinde de Osmanlıca olarak geçmektedir. Örneğin 1536. maddede Kitâb-ı Sulh (كتاب صلح), 1576. maddede Kitâb-ı Hacir (كتاب حجر) ve 1618. maddede Kitâb-ı Kazâ (كتاب قضا).

1.7. Bazı Kelimelerin Osmanlıca Yazılışları

"Alacaklı, borç veren" mânasına gelen "dâin" (دائن) ve "dâyin" (داین) sözcükleri, eş anlamlı olup¹⁴ ikisi de her iki metinde kullanılmaktadır. Fakat güvenilir Osmanlıca sözlüklerde¹⁵ ilk şekilde yazılmıştır. Ayrıca dilimize Arapçadan geçen aynı kalıptaki bâin, câiz, fâiz, kâim ve sâim gibi kelimelere uyum açısından "dâin" (دائن) ifadesini tercih ettik.

"Değirmen" sözcüğünün (دكرمن) ve (دكرمان) yazılışları arasında anlam farkı yoktur.¹⁶ Fakat ünlü dil bilgini ve yazar Şemseddin Sâmî'nin (1850-1904) ilk şekilde ısrar etmesi ve hatta (دكرمان) biçiminde yazmayı anlamsız bulması¹⁷ nedeniyle "değirmen" (دكرمن) kullanımını tercih ettik.

Her iki metinde ve güvenilir Osmanlıca sözlüklerde¹⁸ "kimse", (كمسه) ve (كيمسه); "kimesne" de (كمسنه) ve (كيمسنه) şekillerinde yazıldığı için belirtilen dört kullanım da doğru kabul edilmiştir.

"Mühâyee" kelimesinin (مهايأه) biçiminde değil, (مهايئه) şeklinde yazılmasını tercih ettik.¹⁹ Çünkü güvenilir Osmanlıca sözlüklerde²⁰ "mühâyee" ikinci şekilde yazılmaktadır. Üstelik her iki metinde md. 1174-1191'de mühâyee konusu işlenirken sürekli (مهايئه) kullanımını tercih edilmiştir.

1.8. Mühür Sahiplerine Ait Bilgiler

¹³ Tercihimiz bu yönde olmakla beraber Osmanlıca kaleme alınmış bazı fıkıh eserlerinde bölüm başlıklarının Arapça terkip hâlinde yazıldığı görülmektedir. Örnekler için bk. Mehmed Zihni Efendi, *Ni'met-i İslâm* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1316), 46, 287.

¹⁴ Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük: Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007), 1/1079, 1119; Mehmet Akif Aydın, "Borç". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1992), 6/285; a.mlf., "Deyn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1994), 9/266.

¹⁵ Örneğin bk. Şemseddin Sâmî, "Dâin", *Kâmûs-ı Türkî* (İstanbul: İkdâm Matbaası, 1317-1318), 1/602.

¹⁶ Ebüzziyâ Mehmed Tefrik, "Değirmen", *Lugat-ı Ebüzziyâ* (İstanbul: Matbaa-i Ebüzziyâ, 1306), 479.

¹⁷ Şemseddin Sâmî, "Değirmen", 1/614.

¹⁸ Örneğin bk. Şemseddin Sâmî, "Kimse", "Kîmse", 2/1183, 1226-1227.

¹⁹ Arapça dil bilgisi kurallarına göre kelime ortasındaki fethalı hemzenin öne de fethalı ise elif desteği üzerinde yazılır. bk. Hüseyin Günday – Şener Şahin, *Arapça Dilbilgisi: Nahiv Bilgisi* (İstanbul: Alfa Yayınları, 2009), 758; İsmail Durmuş, "Hemze", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1998), 17/193. Bu durumda (مهايأه), nahiv açısından doğru görünmektedir. Fakat bizim karşılaştığımız metinler Osmanlıca metinlerdir. Dolayısıyla bu metinlerin yazılması hususunda, Osmanlı Türkçesinin imlasına göre hareket etmek daha uygundur. Bu durumda Osmanlıca sözlüklere müracaat edilmesi gerekmektedir.

²⁰ Örneğin bk. Şemseddin Sâmî, "Mühâye'e", 2/1436.

Mukaddime ile Kitâb-ı Evvel, padişahın onayına birlikte arz edildiği için mühür sahiplerine ait bilgilerin *Yazma Metni*'de sadece ikincisinde olmasının bir hata sayılmayabileceği gözden kaçırılmamalıdır. Çünkü anlaşılan o ki peyderpey hazırlanan *Mecelle*, aslında tek bir eser olarak tasarlanmıştır.

2. Karşılaştırma Odakları ve Meseleler

Bu bölümde, 9 karşılaştırma odağı temelinde toplam 560 mesele listelenecektir. Her odağın listesi, *Mecelle*'nin maddelerinin tertip sırasına göre dizilmiştir.

2.1. Yazma'da Olup Düstur'da Olmayan İfadeler

Yazma Metni'de olup *Düstur Metni*'nde olmayan ifadelerle ilişkin 104 mesele, "A" harfiyle sembolize edilerek aşağıda listelenmiştir:

ms.001-A.001-(md. 1'in üstü). «Bismillâhirrahmânirrahîm» «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.002-A.002-(md. 385_1/1). «... ve...» «و» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.003-A.003-(md. 394_13/13). «... da...» «ده» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.004-A.004-(md. 403_1/2). «... da...» «ده» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.005-A.005-(md. 403'ün altı). Mühür sahipleri bilgisi, sadece *Yazma*'da vardır.

ms.006-A.006-(md. 403'ün altı). Mühürler 7 adet olup sadece *Yazma*'da vardır.

ms.007-A.007-(md. 404'ün üstü). «Bismillâhirrahmânirrahîm» «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.008-A.008-(md. 404'ün üstü). «Mûcebince Amel Oluna» «موجبجه عمل اولنه» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.009-A.009-(md. 529_11/11). «... Ve...» «و» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.010-A.010-(md. 546_4/4). «... de...» «ده» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.011-A.011-(md. 611'in altı). Mühür sahipleri bilgisi, sadece *Yazma*'da vardır.

ms.012-A.012-(md. 611'in altı). Mühürler 7 adet olup sadece *Yazma*'da vardır.

ms.013-A.013-(md. 612'nin üstü). «Bismillâhirrahmânirrahîm» «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.014-A.014-(md. 612'nin üstü). «Mûcebince Amel Oluna» «موجبجه عمل اولنه» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.015-A.015-(md. 631_7/7). «... de...» «ده» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.016-A.016-(md. 636_5/5). «... de...» «ده» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.017-A.017-(md. 651_1/1). «... de...» «ده» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.018-A.018-(md. 654_1/1). «... de...» «ده» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.019-A.019-(md. 657_5/5). «... da...» «ده» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.020-A.020-(md. 658_5/4). «... bâyie...» «بايعه» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.021-A.021-(md. 666_6/5). «... yine...» «ينه» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.022-A.022-(md. 672'nin altı). Mühürler 6 adet olup sadece *Yazma*'da vardır.

ms.023-A.023-(md. 673'ün üstü). «Bismillâhirrahmânirrahîm» «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.024-A.024-(md. 673'ün üstü). «Mûcebince Amel Oluna» «مُوجِبِنَجِهْ عَمَلْ أَوْلَنَهْ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.025-A.025-(md. 682_1/2). «... de...» «ده» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.026-A.026-(md. 693_5/4). «... de...» «ده» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.027-A.027-(md. 700'ün altı). Mühürler 6 adet olup sadece *Yazma*'da vardır.

ms.028-A.028-(md. 701'in üstü). «Bismillâhirrahmânirrahîm» «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.029-A.029-(md. 701'in üstü). «Mûcebince Amel Oluna» «مُوجِبِنَجِهْ عَمَلْ أَوْلَنَهْ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.030-A.030-(md. 761'in altı). Mühürler 9 adet olup sadece *Yazma*'da vardır.

ms.031-A.031-(md. 762'nin üstü). «Bismillâhirrahmânirrahîm» «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.032-A.032-(md. 762'nin üstü). «Mûcebince Amel Oluna» «مُوجِبِنَجِهْ عَمَلْ أَوْلَنَهْ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.033-A.033-(md. 832'nin altı). Mühür sahipleri bilgisi: *Yazma*'da 9 mühür sahibinin Cevdet Paşa dışındaki 8'i hakkında bilgi vardır. *Düstur*'da ise zaten mühür sahiplerine ait herhangi bir bilgi yoktur.

ms.034-A.034-(md. 832'nin altı). Mühürler 9 adet olup sadece *Yazma*'da vardır.

ms.035-A.035-(md. 833'ün üstü). «Bismillâhirrahmânirrahîm» «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.036-A.036-(md. 833'ün üstü). «Mûcebince Amel Oluna» «مُوجِبِنَجِهْ عَمَلْ أَوْلَنَهْ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.037-A.037-(md. 880'in altı). Mühür sahipleri bilgisi: *Yazma*'da 9 mühür sahibinin Cevdet Paşa dışındaki 8'i hakkında bilgi vardır. *Düstur*'da ise zaten mühür sahiplerine ait herhangi bir bilgi yoktur.

ms.038-A.038-(md. 880'in altı). Mühürler 9 adet olup sadece *Yazma*'da vardır.

ms.039-A.039-(md. 881'in üstü). «Bismillâhirrahmânirrahîm» «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.040-A.040-(md. 881'in üstü). «Mûcebince Amel Oluna» «مُوجِبِنَجِهْ عَمَلْ أَوْلَنَهْ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.041-A.041-(md. 910_5/5). «... bir...» «بر» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.042-A.042-(md. 926_3/3). «... temel...» «تمل» sadece *Yazma*'da vardır. Bu ifade, önce ve sonrasındaki iki kelimenin arasında hemen altta olup çok küçük olduğu için kesin olarak okunamamaktadır. Fakat "temel" olarak okunması mümkündür.

ms.043-A.043-(md. 940'ın altı). Mühür sahipleri bilgisi: *Yazma*'da 9 mühür sahibinin Cevdet Paşa ve Ömer Hulûsi Efendi dışındaki 7'si hakkında bilgi vardır. *Düstur*'da ise zaten mühür sahiplerine ait herhangi bir bilgi yoktur.

ms.044-A.044-(md. 940'ın altı). Mühürler 9 adet olup sadece *Yazma*'da vardır.

ms.045-A.045-(md. 941'in üstü). «Bismillâhirrahmânirrahîm» «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.046-A.046-(md. 941'in üstü). «Mûcebince Amel Oluna» «موجبته عمل اولنه» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.047-A.047-(md. 1025_1/1). «... mal...» «مال» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.048-A.048-(md. 1044_2/2). «... ve...» «و» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.049-A.049-(md. 1044'ün altı). Mühür sahipleri bilgisi: *Yazma*'da 6 mühür sahibinin Cevdet Paşa dışındaki 5'i hakkında bilgi vardır. *Düstur*'da ise zaten mühür sahiplerine ait herhangi bir bilgi yoktur.

ms.050-A.050-(md. 1044'ün altı). Mühürler 6 adet olup sadece *Yazma*'da vardır.

ms.051-A.051-(md. 1045'in üstü). «Bismillâhirrahmânirrahîm» «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.052-A.052-(md. 1045'in üstü). «Mûcebince Amel Oluna» «موجبته عمل اولنه» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.053-A.053-(md. 1045'in üstü). «Kitâb-ı Şirket» «كتاب شركت» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.054-A.054-(md. 1212_4/4). «... bir...» «بر» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.055-A.055-(md. 1222_2/3). «... ve...» «و» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.056-A.056-(md. 1284_3/3). «... vesairelerini...» «وسائره لرینی» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.057-A.057-(md. 1448'in altı). Mühür sahipleri bilgisi, sadece *Yazma*'da vardır.

ms.058-A.058-(md. 1448'in altı). Mühürler 6 adet olup sadece *Yazma*'da vardır.

ms.059-A.059-(md. 1449'un üstü). «Bismillâhirrahmânirrahîm» «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.060-A.060-(md. 1449'un üstü). «Mûcebince Amel Oluna» «موجبته عمل اولنه» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.061-A.061-(md. 1529_2/2). «... de...» «ده» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.062-A.062-(md. 1530'un altı). Mühür sahipleri bilgisi, sadece *Yazma*'da vardır.

ms.063-A.063-(md. 1530'un altı). Mühürler 5 adet olup sadece *Yazma*'da vardır.

ms.064-A.064-(md. 1531'in üstü). «Bismillâhirrahmânirrahîm» «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.065-A.065-(md. 1531'in üstü). «Mûcebince Amel Oluna» «موجبته عمل اولنه» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.066-A.066-(md. 1571'in altı). Mühürler 5 adet olup sadece *Yazma*'da vardır.

ms.067-A.067-(md. 1572'nin üstü). «Bismillâhirrahmânirrahîm» «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.068-A.068-(md. 1572'nin üstü). «Mûcebince Amel Olunsun» «موجبجه عمل اولنسون» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.069-A.069-(md. 1572'nin üstü). «Kitâb-ı İkrâr» «کتاب اقرار» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.070-A.070-(md. 1591_6/7). «... de...» «ده» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.071-A.071-(md. 1594_3/3). «... ve...» «و» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.072-A.072-(md. 1610_14/12). «... eğer...» «اگر» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.073-A.073-(md. 1612'nin altı). Mühür sahipleri bilgisi, sadece *Yazma*'da vardır.

ms.074-A.074-(md. 1612'nin altı). Mühürler 8 adet olup sadece *Yazma*'da vardır.

ms.075-A.075-(md. 1613'ün üstü). «Bismillâhirrahmânirrahîm» «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.076-A.076-(md. 1613'ün üstü). «Mûcebince Amel Olunsun» «موجبجه عمل اولنسون» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.077-A.077-(md. 1634_4/3). «... da...» «ده» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.078-A.078-(md. 1635_4/4). «... de...» «ده» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.079-A.079-(md. 1659_4/4). «... ve...» «و» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.080-A.080-(md. 1667_6-8/5-7). «... (Bundan ... vardır.)...» «(بوندن ... واردر)» yay ayrıçlar sadece *Yazma*'da vardır.

ms.081-A.081-(md. 1675'in altı). Mühür sahipleri bilgisi, sadece *Yazma*'da vardır.

ms.082-A.082-(md. 1675'in altı). Mühürler 8 adet olup sadece *Yazma*'da vardır.

ms.083-A.083-(md. 1676'nın üstü). «Bismillâhirrahmânirrahîm» «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.084-A.084-(md. 1676'nın üstü). «Mûcebince Amel Olunsun» «موجبجه عمل اولنسون» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.085-A.085-(md. 1690_3/2). «... ile...» «ایله» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.086-A.086-(md. 1693_5/4). «... iddia...» «ادعا» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.087-A.087-(md. 1708_7/6). «... müddeî...» «مدعی» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.088-A.088-(md. 1715_3/3). «... bir...» «بر» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.089-A.089-(md. 1740'ın üstü). «Fasl-ı...» «فصل» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.090-A.090-(md. 1757_1/1). «... mutlak...» «مطلق» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.091-A.091-(md. 1760_8/7). «... dahi...» «دخی» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.092-A.092-(md. 1777_2/2). «... da...» «ده» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.093-A.093-(md. 1777_2/2). «... mesîlin...» «مسئلک» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.094-A.094-(md. 1783'ün altı). Mühür sahipleri bilgisi, sadece *Yazma*'da vardır.

ms.095-A.095-(md. 1783'ün altı). Mühürler 8 adet olup sadece *Yazma*'da vardır.

ms.096-A.096-(md. 1784'ün üstü). «Bismillâhirrahmânirrahîm» «بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.097-A.097-(md. 1784'ün üstü). «Mûcebince Amel Olunsun» «موجبنجه عمل اولنسون» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.098-A.098-(md. 1790_3/3). «... hakem...» «حکم» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.099-A.099-(md. 1820_1/1). «... ânın...» «آنک» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.100-A.100-(md. 1826_4/3). «... olan...» «اولان» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.101-A.101-(md. 1834_2/2). «... dahi...» «دخی» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.102-A.102-(md. 1846_3/2). «... bir...» «بر» sadece *Yazma*'da vardır.

ms.103-A.103-(md. 1851'in altı). Mühür sahipleri bilgisi, sadece *Yazma*'da vardır.

ms.104-A.104-(md. 1851'in altı). Mühürler 8 adet olup sadece *Yazma*'da vardır.

2.2. Yazma'da Olmayıp Düstur'da Olan İfadeler

Yazma Metni'de olmayıp *Düstur Metni*'nde olan ifadelere ilişkin 56 mesele, "B" harfiyle sembolize edilerek aşağıda listelenmiştir:

ms.105-B.001-(md. 1'in üstü). «Sûret-i Hatt-ı Hümâyun» «صورت خط همایون» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.106-B.002-(md. 3_2/2). «... (bey' bi'l-vefâ)...» «بیع بالوفا» yay ayrıçlar sadece *Düstur*'da vardır.

ms.107-B.003-(md. 9_2/2). «... (şirket-i mudârebe)...» «شرکت مضاربه» yay ayrıçlar sadece *Düstur*'da vardır.

ms.108-B.004-(md. 96_1/1). «Bir...» «بر» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.109-B.005-(md. 109_3/3). «... (Bâb-ı sâbi'e bak).» «باب سابعه باق» yay ayrıçlar sadece *Düstur*'da vardır.

ms.110-B.006-(md. 120_3/3). «... (bey')...» «بیع» yay ayrıçlar sadece *Düstur*'da vardır.

ms.111-B.007-(md. 124_2/2). «... (sâni')...» «صانع» yay ayrıçlar sadece *Düstur*'da vardır.

ms.112-B.008-(md. 124_2/2). «... (müstasni')...» «مستصنع» yay ayrıçlar sadece *Düstur*'da vardır.

ms.113-B.009-(md. 124_2/3). «... (masnû')...» «مصنوع» yay ayrıçlar sadece *Düstur*'da vardır.

ms.114-B.010-(md. 149_2/2). «... (rükn-i bey')...» «رکن بیع» yay ayrıçlar sadece *Düstur*'da vardır.

ms.115-B.011-(md. 162_1/1). «... (âkideyn)...» «عاقدين» yay ayrıçlar sadece *Düstur*'da vardır.

ms.116-B.012-(md. 169_4/4). «... (sattım)...» «صاتم» yay ayrıçlar sadece *Düstur*'da vardır.

ms.117-B.013-(md. 169_4/4). «... (aldım)...» «(الدم)» yay ayrıçlar sadece *Düstur*'da vardır.

ms.118-B.014-(md. 175_3/3). «... (bey'-i teâtî)...» «(بيع تعاطى)» yay ayrıçlar sadece *Düstur*'da vardır.

ms.119-B.015-(md. 188_1/2). «... dahi...» «دخى» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.120-B.016-(md. 191_1/1). «... (ikâle)...» «(اقاله)» yay ayrıçlar sadece *Düstur*'da vardır.

ms.121-B.017-(md. 248_1/1). «(Yağmur yağdığı vakit)...» «(يغمر ياغديفى وقت)» yay ayrıçlar sadece *Düstur*'da vardır.

ms.122-B.018-(md. 386_1/1). «... ve...» «و» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.123-B.019-(md. 612_2/2). «... ve...» «و» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.124-B.020-(md. 623_2/1). «... (84 maddeye bak)...» «(٨٤ مادهيه باقى)» yay ayrıçlar sadece *Düstur*'da vardır.

ms.125-B.021-(md. 634'ün üstü). «Kefâlet-i Münecceze ve Muallaka ve Muzâfenin Hükümü Beyânındadır.» «كفالت منجزه ومعلقه ومضافه نك حكمى بياندهدر» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.126-B.022-(md. 636_1/1). «Amma...» «اما» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.127-B.023-(md. 672_4/3). «... ol...» «اول» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.128-B.024-(md. 701'in üstü). «Kitâb-ı Hâmis» «كتاب خامس» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.129-B.025-(md. 761'in altı). İrâde-i seniyye tarihi, sadece *Düstur*'da vardır.

ms.130-B.026-(md. 832'nin altı). İrâde-i seniyye tarihi, sadece *Düstur*'da vardır.

ms.131-B.027-(md. 880'in altı). İrâde-i seniyye tarihi, sadece *Düstur*'da vardır.

ms.132-B.028-(md. 898_2/2). «... ol...» «اول» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.133-B.029-(md. 920_1/1). «... bi-gayri hakkın...» «بغير حق» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.134-B.030-(md. 940'in altı). İrâde-i seniyye tarihi, sadece *Düstur*'da vardır.

ms.135-B.031-(md. 969_5/6). «... ve...» «و» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.136-B.032-(md. 1075_10/11). «... yük...» «يوك» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.137-B.033-(md. 1099_1/1). «... medyûndan...» «مديوندن» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.138-B.034-(md. 1102_4/5). «... ve istihlâk...» «واستهلاك» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.139-B.035-(md. 1161_1/1). «... kısmet...» «قسمت» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.140-B.036-(md. 1264_0/0). «1264» «١٢٦٤» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.141-B.037-(md. 1380_3/4). «... Ve...» «و» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.142-B.038-(md. 1448'in altı). İrâde-i seniyye tarihi, sadece *Düstur*'da vardır.

ms.143-B.039-(md. 1468/1/1). «(1459)...» «(١٤٥٩)» yay ayrıçlar sadece *Düstur*'da vardır.

ms.144-B.040-(md. 1470_2/2). «... bir...» «بر» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.145-B.041-(md. 1539_12/9). «... sulhu...» «صلحی» sadece *Düstur*'da vardır.
ms.146-B.042-(md. 1544_3/3). «... kendi...» «کندی» sadece *Düstur*'da vardır.
ms.147-B.043-(md. 1545'in üstü). «... Beyânındadır.» «بیاندهدر» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.148-B.044-(md. 1549_1/1). «... vâki...» «واقع» sadece *Düstur*'da vardır.
ms.149-B.045-(md. 1571'in altı). İrâde-i seniyye tarihi, sadece *Düstur*'da vardır.
ms.150-B.046-(md. 1591_12/13). «... kadar...» «قدر» sadece *Düstur*'da vardır.
ms.151-B.047-(md. 1658_7/7). «... ve...» «و» sadece *Düstur*'da vardır.
ms.152-B.048-(md. 1660_1/1). «... ve...» «و» sadece *Düstur*'da vardır.
ms.153-B.049-(md. 1699_5/5). «... kuruş...» «غروش» sadece *Düstur*'da vardır.
ms.154-B.050-(md. 1714_4/3-4). «... ya al at veyahut biri...» «یا آل ات ویاخود بری» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.155-B.051-(md. 1747_2/2). «... tarafından...» «طرفندن» sadece *Düstur*'da vardır.
ms.156-B.052-(md. 1749_3/3). «... hâsıla yemindir...» «حاصله یمندر» sadece *Düstur*'da vardır.

ms.157-B.053-(md. 1787_2/2). «... müddeînin...» «مدعینک» sadece *Düstur*'da vardır.
ms.158-B.054-(md. 1801_9/8). «... Ve...» «و» sadece *Düstur*'da vardır.
ms.159-B.055-(md. 1801_17/15). «... ol...» «اول» sadece *Düstur*'da vardır.
ms.160-B.056-(md. 1826_4/3). «... Ve...» «و» sadece *Düstur*'da vardır.

2.3. Hem Yazma'da Hem Düstur'da Olmayan İfadeler

Hem *Yazma Metin*'de hem *Düstur Metni*'nde olmayan ifadelere ilişkin 24 mesele, "C" harfiyle sembolize edilerek aşağıda listelenmiştir:

ms.161-C.001-(md. 100'ün altı). İrâde-i seniyye tarihi, iki metinde de yoktur.
ms.162-C.002-(md. 100'ün altı). Mühür sahipleri bilgisi, iki metinde de yoktur.
ms.163-C.003-(md. 100'ün altı). Mühürler, iki metinde de yoktur.
ms.164-C.004-(md. 101'in üstü). «Bismillâhirrahmânirrahîm» «بسم الله الرحمن الرحيم» iki metinde de yoktur.

ms.165-C.005-(md. 101'in üstü). «Sûret-i Hatt-ı Hümâyün» «صورت خط همایون» iki metinde de yoktur.

ms.166-C.006-(md. 101'in üstü). «Mûcebince Amel Oluna» «موجبجه عمل اولنه» iki metinde de yoktur.

ms.167-C.007-(md. 611'in altı). İrâde-i seniyye tarihi, iki metinde de yoktur.
ms.168-C.008-(md. 672'nin altı). İrâde-i seniyye tarihi, iki metinde de yoktur.
ms.169-C.009-(md. 672'nin altı). Mühür sahipleri bilgisi, iki metinde de yoktur.
ms.170-C.010-(md. 700'ün altı). İrâde-i seniyye tarihi, iki metinde de yoktur.
ms.171-C.011-(md. 700'ün altı). Mühür sahipleri bilgisi, iki metinde de yoktur.
ms.172-C.012-(md. 761'in altı). Mühür sahipleri bilgisi, iki metinde de yoktur.

ms.173-C.013-(md. 832'nin altı). Mühür sahipleri bilgisi: *Yazma*'da sadece Cevdet Paşa hakkında yoktur. *Düstur*'da ise zaten mühür sahiplerine ait herhangi bir bilgi yoktur.

ms.174-C.014-(md. 880'in altı). Mühür sahipleri bilgisi: *Yazma*'da sadece Cevdet Paşa hakkında yoktur. *Düstur*'da ise zaten mühür sahiplerine ait herhangi bir bilgi yoktur.

ms.175-C.015-(md. 940'ın altı). Mühür sahipleri bilgisi: *Yazma*'da sadece Cevdet Paşa ve Ömer Hulûsi Efendi hakkında yoktur. *Düstur*'da ise zaten mühür sahiplerine ait herhangi bir bilgi yoktur.

ms.176-C.016-(md. 941'in üstü). «Kitâb-ı Hacir ve İkrâh ve Şüf'a» «كتاب حجر واکراه و شفعه» iki metinde de yoktur.

ms.177-C.017-(md. 1044'ün altı). Mühür sahipleri bilgisi: *Yazma*'da sadece Cevdet Paşa hakkında yoktur. *Düstur*'da ise zaten mühür sahiplerine ait herhangi bir bilgi yoktur.

ms.178-C.018-(md. 1449'un üstü). «Kitâb-ı Vekâlet» «كتاب وکالت» iki metinde de yoktur.

ms.179-C.019-(md. 1531'in üstü). «Kitâb-ı Sulh ve İbrâ» «كتاب صلح و ابرا» iki metinde de yoktur.

ms.180-C.020-(md. 1571'in altı). Mühür sahipleri bilgisi, iki metinde de yoktur.

ms.181-C.021-(md. 1613'ün üstü). «Kitâb-ı Da'vâ» «كتاب دعوى» iki metinde de yoktur.

ms.182-C.022-(md. 1634_0/0). «1634» «١٦٣٤» iki metinde de yoktur.

ms.183-C.023-(md. 1676'nın üstü). «Kitâb-ı Beyyinât ve Tahlîf» «كتاب بينات وتحليف» iki metinde de yoktur.

ms.184-C.024-(md. 1784'ün üstü). «Kitâb-ı Kazâ» «كتاب قضا» iki metinde de yoktur.

2.4. Hem Yazma'da Hem Düstur'da Doğru Ama Farklı Olan İfadeler

Hem *Yazma Metin*'de hem *Düstur Metni*'nde doğru ama farklı olan ifadelerle ilişkin 175 mesele, "D" harfiyle sembolize edilerek aşağıda listelenmiştir:

ms.185-D.001-(md. 118_1/1). «Bey'u'l-vefâ / Bey' bi'l-vefâ...» *Yazma*'da «بيع الوفا» *Düstur*'da «بيع بالوفا» yazılmıştır.²¹

ms.186-D.002-(md. 166_1/1). «... kimse / kimesne...» *Yazma*'da «کیمسه» *Düstur*'da «کمسنه» yazılmıştır.

ms.187-D.003-(md. 180_5/6). «... dese / derse...» *Yazma*'da «دیسسه» *Düstur*'da «دیرسه» yazılmıştır.

ms.188-D.004-(md. 223_3/3). «... zikrolsun / zikrolunsun...» *Yazma*'da «ذکر اولسون» *Düstur*'da «ذکر اولسون» yazılmıştır.

²¹ Bu eş anlamlı ifadeler, "Bedeli iade edildiğinde geri alınmak üzere bir malın satılmasını konu edinen satış akdi" olarak tanımlanmaktadır. bk. Abdülaziz Bayındır, "Bey' bi'l-Vefâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1992), 6/20. Hem *Yazma*'da hem *Düstur*'da bu akiddeden dört farklı ifadeyle bahsedilir: a) Bey' bi'l-vefâ (md. 3, 32), b) Bey-i vefâ (md. 396, 397, 402), c) Vefâen bey' (md. 119), d) Bey'u'l-vefâ (md. 396'nın üstündeki başlıkta). İki metin arasında bu konuda farklı olan tek yer ise yukarıda geçtiği üzere 118. maddedir.

ms.189-D.005-(md. 240_1/1). «Müteaddit / Mütenevvi...» *Yazma*'da «متعدد» *Düstur*'da «متنوع» yazılmıştır.

ms.190-D.006-(md. 290_2/2). «... müşteri / müşterinin...» *Yazma*'da «مشتری» *Düstur*'da «مشترينك» yazılmıştır.

ms.191-D.007-(md. 335_1/2). «... hıyâr-ı rü'yetini / hıyâr-ı rü'yeti...» *Yazma*'da «خيار» *Düstur*'da «خيار رویتى» yazılmıştır.

ms.192-D.008-(md. 344_2/2). «... vecihle / vecih ile...» *Yazma*'da «وجهله» *Düstur*'da «وجه ايله» yazılmıştır.

ms.193-D.009-(md. 356_2/3). «... olsa / alsa...» *Yazma*'da «اولسه» *Düstur*'da «آلسه» yazılmıştır.

ms.194-D.010-(md. 359_2/2). «... vecihle / vecih ile...» *Yazma*'da «وجهله» *Düstur*'da «وجه ايله» yazılmıştır.

ms.195-D.011-(md. 372_6/6). «... surette / suretle...» *Yazma*'da «صورتده» *Düstur*'da «صورتله» yazılmıştır.

ms.196-D.012-(md. 395_3/3). «... etmez ise / etmezse...» *Yazma*'da «ایتمز ایسه» *Düstur*'da «ایتمزسه» yazılmıştır.

ms.197-D.013-(md. 409_2/2). *Yazma*'da «... mûcir dahi...» «موجر دخى», *Düstur*'da ise «... dahi mûcir...» «دخى موجر» şeklindedir.

ms.198-D.014-(md. 500_1/1). «... etmeden / etmezden...» *Yazma*'da «ایتمدین» *Düstur*'da «ایتمزدن» yazılmıştır.

ms.199-D.015-(md. 526_2/2). «... arzı / arz...» *Yazma*'da «ارضى» *Düstur*'da «ارض» yazılmıştır.

ms.200-D.016-(md. 559_7/7). «... olur ise / olursa...» *Yazma*'da «اولور ایسه» *Düstur*'da «اولورسه» yazılmıştır.

ms.201-D.017-(md. 567_1/2). «... edilemez / edilemez...» *Yazma*'da «ایدیلهمز» *Düstur*'da «ایدیلهماز» yazılmıştır.

ms.202-D.018-(md. 568_5/5). «... olunmaz / olunmaz...» *Yazma*'da «اولنمز» *Düstur*'da «اولنماز» yazılmıştır.

ms.203-D.019-(md. 594_9/8). «... etmiş ise / etmiş olsa...» *Yazma*'da «ایتمش ایسه» *Düstur*'da «ایتمش اولسه» yazılmıştır.

ms.204-D.020-(md. 599_4/4). «... alabilir / alabilirler...» *Yazma*'da «آله بیلور» *Düstur*'da «آله بیلورلر» yazılmıştır.

ms.205-D.021-(md. 632_4/3). «... erşi / erş...» *Yazma*'da «ارشى» *Düstur*'da «ارش» yazılmıştır.

ms.206-D.022-(md. 647_10/8). «... hangisinden / herhangiinden...» *Yazma*'da «قنغیسندن» *Düstur*'da «هر قنغیسندن» yazılmıştır.

ms.207-D.023-(md. 649_4/4). «... isterse / ister ise...» *Yazma*'da «استرسه» *Düstur*'da «استر ایسه» yazılmıştır.

ms.208-D.024-(md. 657_2/2). «... kefaleti / kefalet...» *Yazma*'da «كفالتی» *Düstur*'da «كفالت» yazılmıştır.

ms.209-D.025-(md. 657_4/3). «... şeyle / şeyle...» *Yazma*'da «شيله» *Düstur*'da «شينه» yazılmıştır.

ms.210-D.026-(md. 658_10/8). «... oldukları / olduğu...» *Yazma*'da «اولدقلىرى» *Düstur*'da «اولديغى» yazılmıştır.

ms.211-D.027-(md. 658_11/9). «... ederler / eder.» *Yazma*'da «ايدرلر» *Düstur*'da «ايدر» yazılmıştır.

ms.212-D.028-(md. 695_6/4). «... dâini / dâinini...» *Yazma*'da «داننى» *Düstur*'da «داننى» yazılmıştır.

ms.213-D.029-(md. 735_2/3). «... alamaz / alamaz.» *Yazma*'da «اله‌ماز» *Düstur*'da «آله‌مز» yazılmıştır.

ms.214-D.030-(md. 736_4/6). «... satılamaz / satılamaz.» *Yazma*'da «صاتيله‌ماز» *Düstur*'da «صاتيله‌مز» yazılmıştır.

ms.215-D.031-(md. 737_3/3). «... rehn-i müsteârı / rehn-i müsteâr...» *Yazma*'da «رهن مستعارى» *Düstur*'da «رهن مستعار» yazılmıştır.

ms.216-D.032-(md. 747_1/2). «... gelmez / gelmez...» *Yazma*'da «كلماز» *Düstur*'da «كلمز» yazılmıştır.

ms.217-D.033-(md. 748_1/1). «... kimseye / kimseye...» *Yazma*'da «كيسه‌يه» *Düstur*'da «كيسه‌يه» yazılmıştır.

ms.218-D.034-(md. 752_2/2). «... kimseye / kimseye...» *Yazma*'da «كيسه‌يه» *Düstur*'da «كيسه‌يه» yazılmıştır.

ms.219-D.035-(md. 752_4/4). «... kimse / kimse...» *Yazma*'da «كيسه» *Düstur*'da «كيسه» yazılmıştır.

ms.220-D.036-(md. 754_1/1). «... kimse / kimse...» *Yazma*'da «كيسه» *Düstur*'da «كيسه» yazılmıştır.

ms.221-D.037-(md. 756_1/2). «... satamaz / satamaz.» *Yazma*'da «صاته‌ماز» *Düstur*'da «صاته‌مز» yazılmıştır.

ms.222-D.038-(md. 858_5/5). «... eylerse / eyler ise...» *Yazma*'da «ايلرسه» *Düstur*'da «ايلر ايسه» yazılmıştır.

ms.223-D.039-(md. 875_1/1). «... kimesneye / kimseye...» *Yazma*'da «كيسنه‌يه» *Düstur*'da «كيسنه‌يه» yazılmıştır.

ms.224-D.040-(md. 881_1/1). «... kimsenin / kimesnenin...» *Yazma*'da «كيسنه‌نك» *Düstur*'da «كيسنه‌نك» yazılmıştır.

ms.225-D.041-(md. 885_1/1). «Müstahıkk-ı kal' / Müstahıkku'l-kal'...» *Yazma*'da «مستحق قلع» *Düstur*'da «مستحق القلع» yazılmıştır.

- ms.226-D.042-(md. 888_3/2). «... eylemektir / etmektir...» *Yazma*'da «ایمکدر» *Düstur*'da «ایتمکدر» yazılmıştır.
- ms.227-D.043-(md. 916_3/2). «... olunup / olunur...» *Yazma*'da «اولنوب» *Düstur*'da «اولنور» yazılmıştır.
- ms.228-D.044-(md. 920_7/6). «... bilâ şecer / bilâ eşcâr...» *Yazma*'da «بلا شجر» *Düstur*'da «بلا اشجار» yazılmıştır.
- ms.229-D.045-(md. 927_8/7). «... kimesne / kimse...» *Yazma*'da «کمسنه» *Düstur*'da «کیمسه» yazılmıştır.
- ms.230-D.046-(md. 931_8/8). «... boşalıp da / boşanıp da...» *Yazma*'da «بوشالوبده» *Düstur*'da «بوشانوبده» yazılmıştır.
- ms.231-D.047-(md. 939_4/4). «... hayvanı / hayvanını...» *Yazma*'da «حیوانی» *Düstur*'da «حیواننی» yazılmıştır.
- ms.232-D.048-(md. 939_4/4). «... hayvanını / hayvanı...» *Yazma*'da «حیواننی» *Düstur*'da «حیوانی» yazılmıştır.
- ms.233-D.049-(md. 946_3/4). «... kimesneler / kimseler...» *Yazma*'da «کمسنه لر» *Düstur*'da «کیمسه لر» yazılmıştır.
- ms.234-D.050-(md. 958_1/1). «... kimesne / kimse...» *Yazma*'da «کمسنه» *Düstur*'da «کیمسه» yazılmıştır.
- ms.235-D.051-(md. 1011_2/2). «... diğerin / diğerinin...» *Yazma*'da «دیگرک» *Düstur*'da «دیگرینک» yazılmıştır.
- ms.236-D.052-(md. 1035_2/2). «... kendisinin / kendinin...» *Yazma*'da «کندوسنک» *Düstur*'da «کندونک» yazılmıştır.
- ms.237-D.053-(md. 1039_2/2). «... satsa / satılsa...» *Yazma*'da «صاتسه» *Düstur*'da «صاتلسه» yazılmıştır.
- ms.238-D.054-(md. 1045_10/10). «... salâhiyette / salâhiyete...» *Yazma*'da «صلاحیتده» *Düstur*'da «صلاحیته» yazılmıştır.
- ms.239-D.055-(md. 1050_1/2). «... sınır / sınır...» *Yazma*'da «سنور» *Düstur*'da «سنور» yazılmıştır.
- ms.240-D.056-(md. 1056_1/1). «... edenler / edenlerdir.» *Yazma*'da «ایدنلر» *Düstur*'da «ایدنلردر» yazılmıştır.
- ms.241-D.057-(md. 1060_10/10). «... biri birine / birbirine...» *Yazma*'da «بری برینه» *Düstur*'da «بربرینه» yazılmıştır.
- ms.242-D.058-(md. 1063_1/1). «... fiilleriyle / fiilleri ile...» *Yazma*'da «فعلریله» *Düstur*'da «فعلری ایله» yazılmıştır.
- ms.243-D.059-(md. 1075_5/6). «... mülk-i mahsûs / mülk-i mahsûsu...» *Yazma*'da «ملك مخصوص» *Düstur*'da «ملك مخصوصی» yazılmıştır.
- ms.244-D.060-(md. 1085_6/6). «... kuvvetlenmesini / kuvvetleşmesini...» *Yazma*'da «قوتلشمسنی» *Düstur*'da «قوتلشمسنی» yazılmıştır.

ms.245-D.061-(md. 1088_4/5). «... veya / ya...» *Yazma*'da «ويا» *Düstur*'da «يا» yazılmıştır.

ms.246-D.062-(md. 1095_4/4). «... hisselerinin / hissesinin...» *Yazma*'da «حصه لرينك» *Düstur*'da «حصه سنك» yazılmıştır.

ms.247-D.063-(md. 1095_9/9). «... kimseye / kimesneye...» *Yazma*'da «كيمسه يه» *Düstur*'da «كمسنه يه» yazılmıştır.

ms.248-D.064-(md. 1109_1/2). «... yahut / veyahut...» *Yazma*'da «ياخود» *Düstur*'da «وياخود» yazılmıştır.

ms.249-D.065-(md. 1130_1/1). «Hissedarlar tarafından / Hissedarlardan...» *Yazma*'da «حصه دار لر طرفندن» *Düstur*'da «حصه دار لردن» yazılmıştır.

ms.250-D.066-(md. 1154_4/5). «... etmemekte / etmemeye...» *Yazma*'da «ايتمامكه» *Düstur*'da «ايتمامكه» yazılmıştır.

ms.251-D.067-(md. 1168_5/6). «... semeni / semen...» *Yazma*'da «ثمنى» *Düstur*'da «ثمن» yazılmıştır.

ms.252-D.068-(md. 1182_2/2). «... istid'âsı / iddiası...» *Yazma*'da «استدعاسى» *Düstur*'da «ادعاسى» yazılmıştır.

ms.253-D.069-(md. 1186_2/3). «... müşterik / müşârik...» *Yazma*'da «مشترك» *Düstur*'da «مشارك» yazılmıştır.

ms.254-D.070-(md. 1189_2/2). «... feshedebilirler / feshedebilir.» *Yazma*'da «فسخ» *Düstur*'da «فسخ ايده بيلور» yazılmıştır.

ms.255-D.071-(md. 1200_8/8). «... değirmene / değirmenine...» *Yazma*'da «دكرمنه» *Düstur*'da «دكرمننه» yazılmıştır.

ms.256-D.072-(md. 1200_14/15). «... defettirilir / ref'ettirilir...» *Yazma*'da «دفع» *Düstur*'da «رفع ايتديريلور» yazılmıştır.

ms.257-D.073-(md. 1200_16/17). «... zarar-ı fâhiş / zarar-ı fâhişi...» *Yazma*'da «ضرر» *Düstur*'da «ضرر فاحشى» yazılmıştır.

ms.258-D.074-(md. 1201_7/8). «... odanın / odasının...» *Yazma*'da «اوطه نك» *Düstur*'da «اوطه سنك» yazılmıştır.

ms.259-D.075-(md. 1202_8/8). «... ref'etmeye / defetmeye...» *Yazma*'da «رفع ايتمه» *Düstur*'da «دفع ايتمه» yazılmıştır.

ms.260-D.076-(md. 1207_5/6). «... hakkı / salâhiyeti...» *Yazma*'da «حقى» *Düstur*'da «صلاحيتى» yazılmıştır.

ms.261-D.077-(md. 1212_5/5). «... def'-i zarar / def'-i zararı...» *Yazma*'da «دفع ضرر» *Düstur*'da «دفع ضررى» yazılmıştır.

ms.262-D.078-(md. 1216_1/1). «... bir kimsenin / kimesnenin...» *Yazma*'da «كيمسه نك» *Düstur*'da «كمسنه نك» yazılmıştır.

ms.263-D.079-(md. 1224_7/9). «... (7) / (27)...» *Yazma*'da «(۷)» *Düstur*'da «(۲۷)» yazılmıştır.

ms.264-D.080-(md. 1248_3/3). «... kimsenin / kimesnenin...» *Yazma*'da «کیمسهنک» *Düstur*'da «کمسهنک» yazılmıştır.

ms.265-D.081-(md. 1250_8/8). «... kimse / kimesne...» *Yazma*'da «کیمسه» *Düstur*'da «کمسنه» yazılmıştır.

ms.266-D.082-(md. 1257_1/1). «... tesebbübü / teseyyübü...» *Yazma*'da «تسبیبی» *Düstur*'da «تسبیبی» yazılmıştır.

ms.267-D.083-(md. 1265_4/4). «... verirse / verse...» *Yazma*'da «ویرسه» *Düstur*'da «ویرسه» yazılmıştır.

ms.268-D.084-(md. 1269_6/7). «... edebilir / edebilirler.» *Yazma*'da «ایدهیلور» *Düstur*'da «ایدهیلورلر» yazılmıştır.

ms.269-D.085-(md. 1328_5/5). «... sonra nihayet kendi hissesini kendi yapar / başka kendi hissesini yalnız kendi yapar.» *Yazma*'da «صکره نهایت کندی حصهسنی کندی یاپار» *Düstur*'da «بشقه کندی حصهسنی یالکز کندی یاپار» yazılmıştır.

ms.270-D.086-(md. 1342_6/6). «... mâl-i müşterekler / mâl-i müşterekleri...» *Yazma*'da «مال مشترکلر» *Düstur*'da «مال مشترکلری» yazılmıştır.

ms.271-D.087-(md. 1359_5/5). «... olur ise / olursa...» *Yazma*'da «اولور ایسه» *Düstur*'da «اولورسه» yazılmıştır.

ms.272-D.088-(md. 1385_1/1). «... işi / iş...» *Yazma*'da «ایشی» *Düstur*'da «ایش» yazılmıştır.

ms.273-D.089-(md. 1407_3/3). «... takayyüd / takyid...» *Yazma*'da «تقید» *Düstur*'da «تقیید» yazılmıştır.

ms.274-D.090-(md. 1457_9/9). «... tevkili / tevkil...» *Yazma*'da «توکیل» *Düstur*'da «توکیل» yazılmıştır.

ms.275-D.091-(md. 1468_10/9). «... ester / at...» *Yazma*'da «استر» *Düstur*'da «آت» yazılmıştır.²²

ms.276-D.092-(md. 1469_4/3). «... koyunun / koyunun...» *Yazma*'da «قیونک» *Düstur*'da «قویونک» yazılmıştır.

ms.277-D.093-(md. 1471_1/1). «... Koc / Koç...» *Yazma*'da «قوج» *Düstur*'da «قوج» yazılmıştır.

ms.278-D.094-(md. 1472_2/2). «... yapılsa / yapsa...» *Yazma*'da «یاپیلسه» *Düstur*'da «یاپیسه» yazılmıştır.

²² "Ester", "katır" anlamında olup dilimize Farsçadan geçmiştir. bk. Mehmet Kanar, "Ester", *Büyük Türkçe-Farsça Sözlük* (İstanbul: Birim Yayınları, 1993), 239; İlhan Ayverdi, "Ester", *Asırlar Boyu Tarihî Seyri İçinde Misallî Büyük Türkçe Sözlük* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2010), 354. *Yazma*'daki bu sözcük, muhtemelen kaba olduğu gerekçesiyle daha uygun bir örnek olan "at" kelimesiyle değiştirilmiştir.

ms.279-D.095-(md. 1479_3/4). «... ederse / eder ise...» *Yazma*'da «ایدرسه» *Düstur*'da «ایدر ایسه» yazılmıştır.

ms.280-D.096-(md. 1479_3/4). «... mânen / mânen...» *Yazma*'da «معنى» *Düstur*'da «معنا» yazılmıştır.

ms.281-D.097-(md. 1479_4/5). «... addolunmaz / addolunmaz...» *Yazma*'da «عد اولنماز» *Düstur*'da «عد اولنمز» yazılmıştır.

ms.282-D.098-(md. 1498_7/7). «... malı / malımı...» *Yazma*'da «مالی» *Düstur*'da «مالمی» yazılmıştır.

ms.283-D.099-(md. 1506_2/2). «... kimesneye / kimseye...» *Yazma*'da «کیمسنهیه» *Düstur*'da «کیمسنهیه» yazılmıştır.

ms.284-D.100-(md. 1510_1/1). «... kimsenin / kimesnenin...» *Yazma*'da «کیمسنهنگ» *Düstur*'da «کیمسنهنگ» yazılmıştır.

ms.285-D.101-(md. 1512_4/4). «... bey'e / bile...» *Yazma*'da «بیعه» *Düstur*'da «بیله» yazılmıştır.

ms.286-D.102-(md. 1515_2/2). «... yahut / veyahut...» *Yazma*'da «یاخود» *Düstur*'da «ویاخود» yazılmıştır.

ms.287-D.103-(md. 1532_1/1). «... kimsedir / kimesnedir.» *Yazma*'da «کیمسندر» *Düstur*'da «کیمسندر» yazılmıştır.

ms.288-D.104-(md. 1544_4/5). «... nuküd / nuküda...» *Yazma*'da «نقود» *Düstur*'da «نقوده» yazılmıştır.

ms.289-D.105-(md. 1544_4/5). «... veya / ya...» *Yazma*'da «ویا» *Düstur*'da «یا» yazılmıştır.

ms.290-D.106-(md. 1544_5/6). «... izâfet / izâfe...» *Yazma*'da «اضافت» *Düstur*'da «اضافه» yazılmıştır.

ms.291-D.107-(md. 1547_14/9). «... olsa / olsalar...» *Yazma*'da «اولسه» *Düstur*'da «اولسهلر» yazılmıştır.

ms.292-D.108-(md. 1551_4/4). «... bâkisinde / bâkisindeki...» *Yazma*'da «باقیسنده» *Düstur*'da «باقیسندهکی» yazılmıştır.

ms.293-D.109-(md. 1565_7/7). «... kimesneye / kimseye...» *Yazma*'da «کیمسنهیه» *Düstur*'da «کیمسنهیه» yazılmıştır.

ms.294-D.110-(md. 1567_3/3). «... yoktur / yok...» *Yazma*'da «یوقدر» *Düstur*'da «یوق» yazılmıştır.

ms.295-D.111-(md. 1567_5/5). «... ise / iseler...» *Yazma*'da «ایسه» *Düstur*'da «ایسهلر» yazılmıştır.

ms.296-D.112-(md. 1568_3/3). «... kimse / kimesne...» *Yazma*'da «کیمسه» *Düstur*'da «کیمسنه» yazılmıştır.

ms.297-D.113-(md. 1571_1/1). «... kimse / kimesne...» *Yazma*'da «کیمسه» *Düstur*'da «کمسنه» yazılmıştır.

ms.298-D.114-(md. 1579_4/5). «... kimesnenin / kimsenin...» *Yazma*'da «کمسنهنگ» *Düstur*'da «کیمسهنگ» yazılmıştır.

ms.299-D.115-(md. 1600_4/3). «... kuruşu / kuruş...» *Yazma*'da «غروشی» *Düstur*'da «غروش» yazılmıştır.

ms.300-D.116-(md. 1602_7/8). «... deynler / deynleri...» *Yazma*'da «دینلر» *Düstur*'da «دینلری» yazılmıştır.

ms.301-D.117-(md. 1605_2/2). «... kimse / kimesne...» *Yazma*'da «کیمسه» *Düstur*'da «کمسنه» yazılmıştır.

ms.302-D.118-(md. 1607_1/1). «... kimsenin / kimesnenin...» *Yazma*'da «کیمسهنگ» *Düstur*'da «کمسنهنگ» yazılmıştır.

ms.303-D.119-(md. 1612_2/2). «... üzerinde / derununda...» *Yazma*'da «اوزرنده» *Düstur*'da «دروننده» yazılmıştır.

ms.304-D.120-(md. 1629_5/4). «... dâva / iddia...» *Yazma*'da «دعوی» *Düstur*'da «ادعا» yazılmıştır.

ms.305-D.121-(md. 1637_5/5). «... ya / veya...» *Yazma*'da «یا» *Düstur*'da «ویا» yazılmıştır.

ms.306-D.122-(md. 1637_5/5). «... yahut / veyahut...» *Yazma*'da «یاخود» *Düstur*'da «ویاخود» yazılmıştır.

ms.307-D.123-(md. 1647_19/17). «... akdolonmuş idi / akdolmuş idi...» *Yazma*'da «عقد اولمشیدی» *Düstur*'da «عقد اولمشیدی» yazılmıştır.

ms.308-D.124-(md. 1658_4/4). «... (100) / yüzüncü...» *Yazma*'da «(۱۰۰)» *Düstur*'da «یوزنجی» yazılmıştır.

ms.309-D.125-(md. 1658_14/14). «... dâva / iddia...» *Yazma*'da «دعوی» *Düstur*'da «ادعا» yazılmıştır.

ms.310-D.126-(md. 1667_1/1). «... müddeîye / müddeî...» *Yazma*'da «مدعی یه» *Düstur*'da «مدعی» yazılmıştır.

ms.311-D.127-(md. 1675_4/4). «... karye / karyesi...» *Yazma*'da «قریه» *Düstur*'da «قریهسی» yazılmıştır.

ms.312-D.128-(md. 1685_4/3). «... olunur / olur.» *Yazma*'da «اولنور» *Düstur*'da «اولور» yazılmıştır.

ms.313-D.129-(md. 1693_3/3). «... mevrûs / mûris...» *Yazma*'da «موروث» *Düstur*'da «مورث» yazılmıştır.

ms.314-D.130-(md. 1699_5/5). «... kimesneye / kimseye...» *Yazma*'da «کمسنهیه» *Düstur*'da «کیمسهیه» yazılmıştır.

ms.315-D.131-(md. 1706_6/6). «... eyleseler / etseler...» *Yazma*'da «ایلسه‌لر» *Düstur*'da «ایتسه‌لر» yazılmıştır.

ms.316-D.132-(md. 1707_7/7). «... şahitler / şahitlerin...» *Yazma*'da «شاهدلر» *Düstur*'da «شاهدلرك» yazılmıştır.

ms.317-D.133-(md. 1708_5/4). «... Bu mal iki seneden beri benim mülkümdür / İki seneden beri bu mal benim mülkümdür...» *Yazma*'da «بو مال ايكي سنه دنبرو بنم ملكمدر» *Düstur*'da «ايكي سنه دنبرو بو مال بنم ملكمدر» yazılmıştır.

ms.318-D.134-(md. 1708_11/9). «... etseler / eylese...» *Yazma*'da «ايتسهلر» *Düstur*'da «ايلسه» yazılmıştır.

ms.319-D.135-(md. 1710_2/2). «... bâyiini / bâyii...» *Yazma*'da «بايعنى» *Düstur*'da «بايعى» yazılmıştır.

ms.320-D.136-(md. 1710_7/6). «... etseler / etse...» *Yazma*'da «ايتسهلر» *Düstur*'da «ايتسه» yazılmıştır.

ms.321-D.137-(md. 1713_14/12). «... etseler / etse...» *Yazma*'da «ايتسهلر» *Düstur*'da «ايتسه» yazılmıştır.

ms.322-D.138-(md. 1713_16/13). «... kimesnenin / kimsenin...» *Yazma*'da «كيسنهنگ» *Düstur*'da «كيسهنگ» yazılmıştır.

ms.323-D.139-(md. 1717_6/5). «... veya / ve...» *Yazma*'da «ويا» *Düstur*'da «و» yazılmıştır.

ms.324-D.140-(md. 1717_6/5). «... mu'temed / mü'temen...» *Yazma*'da «معتمد» *Düstur*'da «مؤتمن» yazılmıştır.

ms.325-D.141-(md. 1718_9/8). «... Adl / Âdil...» *Yazma*'da «عدل» *Düstur*'da «عادل» yazılmıştır.

ms.326-D.142-(md. 1719_3/3). «... veyahut / yahut...» *Yazma*'da «وياخود» *Düstur*'da «ياخود» yazılmıştır.

ms.327-D.143-(md. 1720_4/4). «... olunur / olunurlar.» *Yazma*'da «اولنور» *Düstur*'da «اولنورلر» yazılmıştır.

ms.328-D.144-(md. 1728_3/2). «... olunur / olunurlar.» *Yazma*'da «اولنور» *Düstur*'da «اولنورلر» yazılmıştır.

ms.329-D.145-(md. 1730_4/3). «... değil ise / değilse...» *Yazma*'da «دكل ايسه» *Düstur*'da «دكلسه» yazılmıştır.

ms.330-D.146-(md. 1731_6/5). «... şehâdetinden / şehâdetten...» *Yazma*'da «شهادتندن» *Düstur*'da «شهادتدن» yazılmıştır.

ms.331-D.147-(md. 1746_11/9). «... çıkarmamış / çıkarılmamış...» *Yazma*'da «چيقارمامش» *Düstur*'da «چيقارلاماش» yazılmıştır.

ms.332-D.148-(md. 1755_10/8). «... akara / akarda...» *Yazma*'da «عقاره» *Düstur*'da «عقارده» yazılmıştır.

ms.333-D.149-(md. 1758_5/5). «... zilyedin / zilyed...» *Yazma*'da «ذى اليدك» *Düstur*'da «ذى اليد» yazılmıştır.

ms.334-D.150-(md. 1765_2/2). «... âni / atı...» *Yazma*'da «آنى» *Düstur*'da «آتى» yazılmıştır.

ms.335-D.151-(md. 1765_3/3). «... âni / atı...» *Yazma*'da «آنى» *Düstur*'da «آتى» yazılmıştır.

ms.336-D.152-(md. 1766_4/4). «... ettikde / eyledikde...» *Yazma*'da «ايتدكده» *Düstur*'da «ايلدكده» yazılmıştır.

ms.337-D.153-(md. 1771_11/10). «... biri / bir...» *Yazma*'da «برى» *Düstur*'da «بر» yazılmıştır.

ms.338-D.154-(md. 1778_2/1). «... veya / ya...» *Yazma*'da «ويا» *Düstur*'da «يا» yazılmıştır.

ms.339-D.155-(md. 1778_7/6). «... olur / olun...» *Yazma*'da «اولور» *Düstur*'da «اولوك» yazılmıştır.

ms.340-D.156-(md. 1779_5/4). «... ederler ise / eder ise...» *Yazma*'da «ايدرلر ايسه» *Düstur*'da «ايدر ايسه» yazılmıştır.

ms.341-D.157-(md. 1779_10/8). «... eder ise / ederse...» *Yazma*'da «ايدر ايسه» *Düstur*'da «ايدرسه» yazılmıştır.

ms.342-D.158-(md. 1782_1/1). «... yahut / veyahut...» *Yazma*'da «ياخود» *Düstur*'da «وياخود» yazılmıştır.

ms.343-D.159-(md. 1788_1/1). «... aleyhine / aleyhinde...» *Yazma*'da «عليهنه» *Düstur*'da «عليهنده» yazılmıştır.

ms.344-D.160-(md. 1788_1/1). «... kimesnedir / kimesnedir.» *Yazma*'da «كيسنهدر» *Düstur*'da «كيسنهدر» yazılmıştır.

ms.345-D.161-(md. 1791_2/2). «... kimsedir / vekildir.» *Yazma*'da «كيسمهدر» *Düstur*'da «وكيلدر» yazılmıştır.

ms.346-D.162-(md. 1801_18/15). «... Ederse / Eder ise...» *Yazma*'da «ايدرسه» *Düstur*'da «ايدر ايسه» yazılmıştır.

ms.347-D.163-(md. 1802_2/2). «... Ederse / Eder ise...» *Yazma*'da «ايدرسه» *Düstur*'da «ايدر ايسه» yazılmıştır.

ms.348-D.164-(md. 1805_1/1). «... kimesneyi / kimseyi...» *Yazma*'da «كيسنهيهي» *Düstur*'da «كيسهيهي» yazılmıştır.

ms.349-D.165-(md. 1806_3/3). «... nâibine / nâibe...» *Yazma*'da «نائينه» *Düstur*'da «نائيه» yazılmıştır.

ms.350-D.166-(md. 1815_2/3). «... hükmedeceğini / hükmedileceğini...» *Yazma*'da «حکم ايددهجكني» *Düstur*'da «حکم ايديلهجكني» yazılmıştır.

ms.351-D.167-(md. 1817_2/2). «... ederse / eder ise...» *Yazma*'da «ايدرسه» *Düstur*'da «ايدر ايسه» yazılmıştır.

ms.352-D.168-(md. 1829_3/3). «... kimesneden / kimseden...» *Yazma*'da «كيسنهدن» *Düstur*'da «كيسههدن» yazılmıştır.

ms.353-D.169-(md. 1830_4/4). «... husus / hususu...» *Yazma*'da «خصوص» *Düstur*'da «خصوصی» yazılmıştır.

ms.354-D.170-(md. 1831_1/1). «... vekili / vekil...» *Yazma*'da «وكیلی» *Düstur*'da «وكیل» yazılmıştır.

ms.355-D.171-(md. 1833_3/4). «... eder ise / ederse...» *Yazma*'da «ایدر ایسه» *Düstur*'da «ایدرسه» yazılmıştır.

ms.356-D.172-(md. 1833_3/4). «... kılınır / olunur.» *Yazma*'da «قیلنور» *Düstur*'da «اوننور» yazılmıştır.

ms.357-D.173-(md. 1834_9/8). «... eder ise / ederse...» *Yazma*'da «ایدر ایسه» *Düstur*'da «ایدرسه» yazılmıştır.

ms.358-D.174-(md. 1840_4/3-4). «... mahkûmün lehin / mahkûmün lehinin...» *Yazma*'da «محکوم لهک» *Düstur*'da «محکوم لهنک» yazılmıştır.

ms.359-D.175-(md. 1840_8/7). «... ol / o...» *Yazma*'da «اول» *Düstur*'da «او» yazılmıştır.

2.5. Sadece Düstur'da Yanlış Olan/Tercih Etmediğimiz İfadeler

Sadece *Düstur Metni*'nde yanlış olan veya tercih etmediğimiz ifadelerle ilişkin 121 mesele, "E" harfiyle sembolize edilerek aşağıda listelenmiştir:

ms.360-E.001-(md. 14_1/1). «... yoktur.» «یوقدر» *Düstur*'da (ي) yerine (ب) konularak «بوقدر» yazılmıştır.

ms.361-E.002-(md. 66_2/2). «... hükmündedir.» «حکمنددر» *Düstur*'da (ر) yerine (ز) konularak «حکمنددز» yazılmıştır.

ms.362-E.003-(md. 175_16/16). «... üzerine...» «اوزرینه» *Düstur*'da (ل) eklenerek «اوزرینله» yazılmıştır.

ms.363-E.004-(md. 179_5/5). «... değildir...» «دکلدر» *Düstur*'da (ر) yerine (ز) konularak «دکلدز» yazılmıştır.

ms.364-E.005-(md. 234_2/2). «... yük...» «یوک» *Düstur*'da (ي) yerine (ب) konularak «بوک» yazılmıştır.

ms.365-E.006-(md. 272_2/4). «... dahi...» «دخی» *Düstur*'da (خ) yerine (ح) konularak «دحی» yazılmıştır.

ms.366-E.007-(md. 385_1/1). «... zer'ıyyâtın...» «ذرعیاتک» *Düstur*'da (ل) eklenerek «ذراعیاتک» yazılmıştır.²³

²³ Zer'ıyyât, uzunluk ölçüsü kullanılarak ölçülen mallar anlamında bir hukuk terimidir. bk. Cengiz Kallek, "Mezrû", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/548. Tespit edebildiğimiz kadarıyla fıkıh kaynaklarında bu anlamı karşılamak üzere zirâ'ıyyât kelimesi değil, zer'ıyyât sözcüğü kullanılmıştır. Örnekler için bk. Ebû Bekr Alâeddin Muhammed es-Semerkindî, *Tuhfetü'l-fukahâ* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1984), 2/10; Muhammed Emîn b. Ömer İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr*, nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd ve Ali Muhammed Avad (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003), 9/369.

ms.367-E.008-(md. 478_4/5). «... değirmenin...» «دكرمنك» *Düstur*'da (ل) eklenerek «دكرمانك» yazılmıştır.

ms.368-E.009-(md. 506_12/11). «... ise...» «ايسسه» *Düstur*'da (س) eklenerek «ايسسه» yazılmıştır.

ms.369-E.010-(md. 584_1/1). «Âcir...» «آجر» *Düstur*'da (ك) eklenerek «آجرک» yazılmıştır.

ms.370-E.011-(md. 585_1/1). «Âcir...» «آجر» *Düstur*'da (ك) eklenerek «آجرک» yazılmıştır.

ms.371-E.012-(md. 594_4/3). «... tesellüm...» «تسلم» *Düstur*'da (ي) eklenerek «تسلم» yazılmıştır.

ms.372-E.013-(md. 619_1/1). «... dâin...» «دائن» *Düstur*'da «داين» yazılmıştır.

ms.373-E.014-(md. 621_5/5). «... olmadan...» «اولمدن» *Düstur*'da (ي) eklenerek «اولمدين» yazılmıştır.

ms.374-E.015-(md. 628_4/4). «... muâheze...» «مواخذة» *Düstur*'da (ع), (و) yerine (ل) üzerine konularak «مواخذة» yazılmıştır.

ms.375-E.016-(md. 645_2/2). «... dâin...» «دائن» *Düstur*'da «داين» yazılmıştır.

ms.376-E.017-(md. 647_10/7). «... dâin...» «دائن» *Düstur*'da «داين» yazılmıştır.

ms.377-E.018-(md. 655_1/1). «Dâin...» «دائن» *Düstur*'da «داين» yazılmıştır.

ms.378-E.019-(md. 656_2/2). «... dâini...» «دائنى» *Düstur*'da «داينى» yazılmıştır.

ms.379-E.020-(md. 679_1/2). «... üzre...» «اوزره» *Düstur*'da (ر) kullanılmaksızın «اوزه» yazılmıştır.

ms.380-E.021-(md. 683_3/3). «... üzerine...» «اوزرينه» *Düstur*'da (ن) yerine (ك) konularak «اوزريكه» yazılmıştır.

ms.381-E.022-(md. 722'nin üstü). «... beyânındadır.» «بيانندهدر» ifadesindeki son (د) harfinin üstünde *Düstur*'da iki nokta vardır.

ms.382-E.023-(md. 748_2/2). «... ba'dehû...» «بعده» ifadesindeki (ه) harfinin altında *Düstur*'da iki nokta vardır.

ms.383-E.024-(md. 748_2/2). «... îâde...» «اعاده» ifadesindeki (ه) harfinin altında *Düstur*'da iki nokta vardır.

ms.384-E.025-(md. 762_4/4). «... kimsenin...» «كيمسهنك» ifadesindeki (ن) harfi, *Düstur*'da noktası dışında neredeyse tamamen silinmiş olduğu için okunamamaktadır.

ms.385-E.026-(md. 769_?/1). «... kendisine...» «كندوسنه» ifadesindeki (ه) harfinin üstünde *Düstur*'da iki nokta vardır.

ms.386-E.027-(md. 800_?/1). «... ifâkatinden...» «افاقتندن» *Düstur*'da (ت) kullanılmaksızın «افاقتدن» yazılmıştır.

ms.387-E.028-(md. 806_?/1). «... îâreden...» «اعارهدن» ifadesindeki (د) harfinin üstünde *Düstur*'da iki nokta vardır.

ms.388-E.029-(md. 927_8/7). «... gibi...» «کبی» *Düstur*'da (ب) yerine (ي) konularak «کبی» yazılmıştır.)

ms.389-E.030-(md. 928_4/3). «... tenbih...» «تنبیه» *Düstur*'da (ن) yerine (ب) konularak «تنبیه» yazılmıştır.

ms.390-E.031-(md. 1041_0/0). «1041» «١٠٤١» *Düstur*'da «١٠٤١» yazılmıştır.

ms.391-E.032-(md. 1042_0/0). «1042» «١٠٤٢» *Düstur*'da «١٠٤٢» yazılmıştır.

ms.392-E.033-(md. 1061_2/3). «... bir...» «بر» *Düstur*'da (ب) yerine (ي) konularak «بر» yazılmıştır.)

ms.393-E.034-(md. 1072_4/4). «... mühâyee...» «مهاینه» *Düstur*'da «مهایاه» yazılmıştır.

ms.394-E.035-(md. 1083_1/1). «Mühâyee...» «مهاینه» *Düstur*'da «مهایاه» yazılmıştır.

ms.395-E.036-(md. 1083_6/6). «... mühâyee...» «مهاینه» *Düstur*'da «مهایاه» yazılmıştır.

ms.396-E.037-(md. 1085_9/8). «... yalnız...» «یالکز» *Düstur*'da (ز) yerine (ر) konularak «یالکر» yazılmıştır.

ms.397-E.038-(md. 1085_13/12). «... noksân-ı arzdan...» «نقصان ارضدن» *Düstur*'da ilk (ن) yerine (ت) konularak «تقصان ارضدن» yazılmıştır.

ms.398-E.039-(md. 1088_1/1). «... satar...» «ساتار» *Düstur*'da (ت) yerine (ن) konularak «صانار» yazılmıştır.

ms.399-E.040-(md. 1088_4/5). «... muhtelit...» «مختلط» *Düstur*'da (ت) yerine (ن) konularak «مختلط» yazılmıştır.

ms.400-E.041-(md. 1089_1/2). «... diğerlerinin...» «دیگرلرینک» ifadesindeki son (ي) harfinin noktaları *Düstur*'da yoktur.

ms.401-E.042-(md. 1091_1/1). «... zimmetinde...» «ذمتنده» *Düstur*'da (ت) yerine (ن) konularak «ذمتنده» yazılmıştır.

ms.402-E.043-(md. 1091_2/2). «... ise...» «ایسه» *Düstur*'da (ي) yerine (ب) konularak «ایسه» yazılmıştır.

ms.403-E.044-(md. 1092_0/0). «1092» «١٠٩٢» *Düstur*'da «١٠٩٣» yazılmıştır.

ms.404-E.045-(md. 1138_1/1). «... çiftlikler...» «چفتلکلر» *Düstur*'da ilk (ل) kullanılmaksızın «چفتکلر» yazılmıştır.

ms.405-E.046-(md. 1176_10/10). «... mühâyeeleri...» «مهاینهلری» *Düstur*'da «مهایاهلری» yazılmıştır.

ms.406-E.047-(md. 1185_2/2). «... mühâyeeden...» «مهاینهدن» *Düstur*'da «مهایاهدن» yazılmıştır.

ms.407-E.048-(md. 1198_2/3). «... olamaz.» «اوله‌ماز» *Düstur*'da (و) kullanılmaksızın «اله‌ماز» yazılmıştır.

ms.408-E.049-(md. 1229_1/1). «... ezkadîm...» «ازقدیم» ifadesindeki (ي) harfinin noktaları *Düstur*'da yoktur.

ms.409-E.050-(md. 1240_1/1). «... ânın...» «آنك» ifadesindeki (ن) harfinin noktası *Düstur*'da yoktur.

ms.410-E.051-(md. 1261_0/0). «1261» «١٢٦١» *Düstur*'da «١٢٦١» yazılmıştır.

ms.411-E.052-(md. 1284_3/3). «... çamurlarını...» «چامورلرینی» ifadesindeki (م) harfi, *Düstur*'da neredeyse tamamen silinmiş olduğu için okunamamaktadır.

ms.412-E.053-(md. 1291_2/2). «... kuyu...» «قویی» *Düstur*'da (ي) yerine (ب) konularak «قویی» yazılmıştır.

ms.413-E.054-(md. 1300_1/1). «... avlamaksızın...» «اولامقسزین» *Düstur*'da (ز) yerine (ر) konularak «اولامقسزین» yazılmıştır.

ms.414-E.055-(md. 1301_4/4). «... muhtaç...» «محتاج» *Düstur*'da (ح) yerine (ج) konularak «محتاج» yazılmıştır.

ms.415-E.056-(md. 1301_5/5). «... balıklar...» «بالقار» *Düstur*'da (ق) yerine (ف) konularak «بالقار» yazılmıştır.

ms.416-E.057-(md. 1317_3/3). «... binaya...» «بنایه» *Düstur*'da (ي) yerine (ب) konularak «بنابه» yazılmıştır.

ms.417-E.058-(md. 1331_10/10). «... şart...» «شرط» *Düstur*'da (ه) eklenerek «شرطه» yazılmıştır.

ms.418-E.059-(md. 1332_8/9). «... şirket-i a'mâl...» «شرکت اعمال» *Düstur*'da ilk (ل) kullanılmaksızın «شرکت اعمال» yazılmıştır.²⁴

ms.419-E.060-(md. 1333_2/2). «... ücretle...» «اجرتله» *Düstur*'da (ت) yerine (ن) kullanılarak «اجرتله» yazılmıştır.

ms.420-E.061-(md. 1345_2/2). «... ta'yîn-i kıymet...» «تعیین قیمت» *Düstur*'da ikinci (ي) kullanılmaksızın «تعیین قیمت» yazılmıştır.

ms.421-E.062-(md. 1347_4/4). «... eylediği...» «ایلدیکی» ifadesindeki ilk (ي) harfinin noktaları *Düstur*'da yoktur.

ms.422-E.063-(md. 1356_8/7). «... ayıpla...» «عیيله» *Düstur*'da (ب) yerine (ي) kullanılarak «عیيله» yazılmıştır.

ms.423-E.064-(md. 1379_5/5). «... olmadıkça...» «اولمدقجه» ifadesindeki (ق) harfinin noktaları *Düstur*'da yoktur.

²⁴ A'mâl, "Emeğe dayalı iş ortaklığı" mânasında bir fıkıh terimidir. bk. Orhan Çeker, "Ebdân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1994), 10/71. Tespit edebildiğimiz kadarıyla fıkıh kaynaklarında bu anlamı karşılamak üzere ummâl kelimesi değil, a'mâl sözcüğü kullanılmıştır. Örnekler için bk. Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullah b. Mahmûd el-Mevsilî, *el-Muhtâr li'l-fetvâ* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1987), 3/17; Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr li'l-âcizi'l-fakîr* (Bulak: el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emîriyye, 1316), 5/28. Bu nedenle fıkıh bilginlerinin genel kullanımına uyarak "şirket-i a'mâl" «شرکت اعمال» ifadesini tercih etmek uygundur. Araştırmamızda sadece bir eserde "şirketü'l-ummâl" «شرکتة العمال» ifadesine rastladık. bk. Hârûn Huleyf Cîlî, "Zekâtü'l-eshüm fi's-şerikât", *Mecelletü mecmâi'l-fikhi'l-İslâmî* 1/4 (Şubat 1988), 790. Fakat adı geçen makalenin 785. sayfasında "şirketü'l-a'mâl" (شرکتة الأعمال) ibaresi, konu başlığı olarak geçtiği için «شرکتة العمال» ifadesinin hatalı yazılmış olması ihtimali artmaktadır. Dolayısıyla hata ihtimali de olan bu istisnai kullanımın *Düstur*'daki ifadeyi tercihe şayan kılmayacağı açıktır.

ms.424-E.065-(md. 1399_0/0). «1399» «١٣٩٩» *Düstur*'da (١) ve (٣) rakamları arasında boşluk verilerek «١ ٣٩٩» yazılmıştır.

ms.425-E.066-(md. 1432_2/2). «... çiftçiye...» «چفتجی یه» *Düstur*'da (ج) yerine (ج) kullanılarak «چفتجی یه» yazılmıştır.

ms.426-E.067-(md. 1454_8/7). «... sattım...» «صاتم» *Düstur*'da (ت) yerine (ن) konularak «صاتم» yazılmıştır.

ms.427-E.068-(md. 1455_4/4). «... tâcir...» «تاجر» *Düstur*'da (ت) yerine (ن) konularak «تاجر» yazılmıştır.

ms.428-E.069-(md. 1482_1/1) «... iştirâsına...» «اشتراسنه» *Düstur*'da (ش) yerine (س) konularak «اشتراسنه» yazılmıştır.

ms.429-E.070-(md. 1513_2/2). «... dâinleri...» «دائنلری» ifadesindeki (ن) harfinin noktası *Düstur*'da yoktur.

ms.430-E.071-(md. 1535_7/7). «... vaki...» «واقع» *Düstur*'da (ق) yerine (ف) konularak «واقع» yazılmıştır.

ms.431-E.072-(md. 1539_6/4). «... bir...» «بر» *Düstur*'da (ب) yerine (ي) konularak «بر» yazılmıştır.

ms.432-E.073-(md. 1539_14/12). «... ol malın...» «اول مالک» *Düstur*'da iki kelime birleştirilerek «اولمالک» yazılmıştır.

ms.433-E.074-(md. 1539_14/12). «... malın...» «مالک» ifadesindeki (ل) harfi, *Düstur*'da neredeyse tamamen silinmiş olduğu için okunamamaktadır.

ms.434-E.075-(md. 1539_14/12). «... noksân-ı fâhiş...» «نقصان فاحش» *Düstur*'da (ن) yerine (ت) konularak «نقصان فاحش» yazılmıştır.

ms.435-E.076-(md. 1540_2/2). «... olmaz...» «اولماز» ifadesindeki son (ل) harfi, *Düstur*'da neredeyse tamamen silinmiş olduğu için okunamamaktadır.

ms.436-E.077-(md. 1548_12/12). «... ânin...» «آنک» ifadesindeki (ن) harfinin noktası *Düstur*'da yoktur.

ms.437-E.078-(md. 1565_9/8). «... (662)...» «(٦٦٢)» *Düstur*'da sağdaki yay ayraç kullanılmaksızın «(٦٦٢)» yazılmıştır.

ms.438-E.079-(md. 1581_1/1). «... sebebinde...» «سببده» *Düstur*'da «بیننده» yazılmıştır.

ms.439-E.080-(md. 1582_3/3). «... Şöyle ki...» «شویله که» *Düstur*'da (که) kullanılmaksızın «شویله» yazılmıştır.

ms.440-E.081-(md. 1592_3/3). «... dükkânı...» «دکانی» *Düstur*'da «کادنی» yazılmıştır.

ms.441-E.082-(md. 1601_11/10). «... esnâsında...» «اثناسنده» *Düstur*'da (ه) yerine (ن) konularak «اثناسندن» yazılmıştır.

ms.442-E.083-(md. 1612'nin altı). İrâde-i seniyye tarihinde «1293» «١٢٩٣» *Düstur*'da «١٩٩٣» yazılmıştır.

ms.443-E.084-(md. 1615_2/2). «... bir...» «بر» *Düstur*'da (ر) yerine (ز) konularak «بز» yazılmıştır.

ms.444-E.085-(md. 1634_15/13). «... mâl-i yetîmi...» «مال يتیمی» *Düstur*'da ikinci (ي) kullanılmaksızın «مال يتیمی» yazılmıştır.

ms.445-E.086-(md. 1642_12/13). «... ânın...» «آنك» ifadesindeki (ن) harfinin noktası *Düstur*'da yoktur.

ms.446-E.087-(md. 1647_2/2). «... istişrâ...» «استشرا» *Düstur*'da «اشترا» yazılmıştır.

ms.447-E.088-(md. 1654_3/3). «... ândan...» «آندن» ifadesindeki (ن) harfinin noktası *Düstur*'da yoktur.

ms.448-E.089-(md. 1655_1/1). «Mahall-i hafâ...» «محل خفا» *Düstur*'da (خ) yerine (ح) konularak «محل حفا» yazılmıştır.

ms.449-E.090-(md. 1656_2/2). «... tenâkuzdur...» «تناقضدر» *Düstur*'da (ض) yerine (ص) konularak «تناقضدر» yazılmıştır.

ms.450-E.091-(md. 1656_6/6). «... bilmiyordum...» «بيلميوردم» *Düstur*'da ilk (م) kullanılmaksızın «بيلميوردم» yazılmıştır.

ms.451-E.092-(md. 1657_20/20). «... ettirir...» «ايتديرر» *Düstur*'da son (ي) yerine (ب) konularak «ايتديرر» yazılmıştır.

ms.452-E.093-(md. 1658_1/1). «... bâtten...» «باتتا» *Düstur*'da (ت) yerine (ن) konularak «بانانا» yazılmıştır.

ms.453-E.094-(md. 1659_9/8-9). «... tasarruf-ı müllâk...» «تصرف ملاك» *Düstur*'da (ل) eklenerek «تصرف املاك» yazılmıştır.

ms.454-E.095-(md. 1666_2/2). «... edilmeyerek...» «ايدلميهرك» *Düstur*'da «ايديلهرك» yazılmıştır.

ms.455-E.096-(md. 1672_2/2). «... sığar...» «صغر» *Düstur*'da (ي) eklenerek «صغير» yazılmıştır.

ms.456-E.097-(md. 1674_4/4). «... mürûruzamana...» «مرور زمانه» *Düstur*'da (ه) kullanılmaksızın «مرور زمان» yazılmıştır.

ms.457-E.098-(md. 1683_2/2). «... emr-i muhakkakın...» «امر محققك» *Düstur*'da ilk (ق) yerine (ف) kullanılarak «امر محققك» yazılmıştır.

ms.458-E.099-(md. 1689_5/5). «... gibi...» «كبي» *Düstur*'da (ب) kullanılmaksızın «كى» yazılmıştır.

ms.459-E.100-(md. 1690_7/5). «... şahit, ânın...» «شاهد انك» *Düstur*'da iki kelime birleştirilerek «شاهدانك» yazılmıştır.

ms.460-E.101-(md. 1700_12/10). «... mekfûlün bihin...» «مكفول بهك» *Düstur*'da «مكفول» yazılmıştır.

ms.461-E.102-(md. 1710_3/2). «... adamdan...» «آمدن» *Düstur*'da ilk (د) kullanılmaksızın «آمدن» yazılmıştır.

ms.462-E.103-(md. 1710_4/4). «... etseler...» «ايتسeler» *Düstur*'da (ت) kullanılmaksızın «ايسeler» yazılmıştır.

ms.463-E.104-(md. 1713_13/11). «... dâva...» «دعوى» *Düstur*'da (ا) eklenerek «دعواى» yazılmıştır.

ms.464-E.105-(md. 1716_3/3). «... Şahitler...» «شاهدler» *Düstur*'da «شاهده» yazılmıştır.

ms.465-E.106-(md. 1727_3/3). «... ol...» «اول» *Düstur*'da «اولان» yazılmıştır.

ms.466-E.107-(md. 1728_2/2). «... keenlemyekün...» «كأن لم يكن» *Düstur*'da «كائن لم يكن» yazılmıştır.

ms.467-E.108-(md. 1736'nın üstü). «... fasla...» «فصله» *Düstur*'da «قسمه» yazılmıştır.

ms.468-E.109-(md. 1746_5/4). «... üzerine...» «اوزينه» *Düstur*'da «اوزره» yazılmıştır.

ms.469-E.110-(md. 1749_3/3). «... etmek...» «ايتمك» ifadesindeki (ي) harfinin noktaları *Düstur*'da yoktur.

ms.470-E.111-(md. 1755_10/8). «... olmadığına...» «اولمديغنه» *Düstur*'da (م) kullanılmaksızın «اولديغنه» yazılmıştır.

ms.471-E.112-(md. 1760_4/5). «... pederimden...» «پدرمدن» *Düstur*'da (پ) yerine (ي) konularak «يدرمدن» yazılmıştır.

ms.472-E.113-(md. 1778_2/1). «... vasfinda...» «وصفنده» *Düstur*'da «وضعنده» yazılmıştır.

ms.473-E.114-(md. 1784'ün üstü). «(Bazı ... beyânındadır.)» «بعض ... بيانندهدر» *Düstur*'da soldaki yay ayrıç kullanılmaksızın «بعض ... بيانندهدر» yazılmıştır.

ms.474-E.115-(md. 1789_1/1). «... lehine...» «لهنه» *Düstur*'da (س) eklenerek «لهسنه» yazılmıştır.

ms.475-E.116-(md. 1798_1/1). «... hânesine...» «خانهسنه» *Düstur*'da son (ن) yerine (ت) konularak «خانهسته» yazılmıştır.

ms.476-E.117-(md. 1801_2/1). «... takayyüd...» «تقييد» *Düstur*'da (ي) eklenerek «تقييد» yazılmıştır.

ms.477-E.118-(md. 1808_4/4). «... lehine...» «لهنه» *Düstur*'da (س) eklenerek «لهسنه» yazılmıştır.

ms.478-E.119-(md. 1830_0/0). «1830» «١٨٣٠» *Düstur*'da «١٧٣٠» yazılmıştır.

ms.479-E.120-(md. 1834_2/2). «... takdirde...» «تقديرده» *Düstur*'da (ق) yerine (ف) konularak «تقديرده» yazılmıştır.

ms.480-E.121-(md. 1850_1/2). «... muhakemeleri...» «محكملى» *Düstur*'da (ه) eklenerek «محكمهلى» yazılmıştır.

2.6. Sadece Yazma'da Yanlış Olan/Tercih Etmediğimiz İfadeler

Sadece *Yazma Metin*'de yanlış olan veya tercih etmediğimiz ifadelere ilişkin 60 mesele, "F" harfiyle sembolize edilerek aşağıda listelenmiştir:

ms.481-F.001-(md. 231_0/0). «231» «٢٣١» *Yazma*'da «١٣١» yazılmıştır.

- ms.482-F.002-(md. 351_2/3). «... maîbi...» «معیبی» *Yazma*'da «مبیعی» yazılmıştır.
- ms.483-F.003-(md. 529_2/2). «... harkını...» «خرقنی» *Yazma*'da (خ) yerine (ح) konularak «حرقنی» yazılmıştır.
- ms.484-F.004-(md. 636_15/14). «... ikraz...» «اقراض» *Yazma*'da son (ا) kullanılmaksızın «اقرض» yazılmıştır.
- ms.485-F.005-(md. 640_8/5). «... ne...» «نه» *Yazma*'da (ه) kullanılmaksızın yazılmıştır.
- ms.486-F.006-(md. 640_8/5). «... ne kadar...» «نه قدر» *Yazma*'da iki kelime birleştirilerek «نقدر» yazılmıştır.
- ms.487-F.007-(md. 640_9/6). «... her ne kadar...» «هر نه قدر» *Yazma*'da son iki kelime birleştirilerek «هر نقدر» yazılmıştır.
- ms.488-F.008-(md. 640_9/6). «... ne...» «نه» *Yazma*'da (ه) kullanılmaksızın yazılmıştır.
- ms.489-F.009-(md. 667_1/1). «Dâin...» «دانن» *Yazma*'da «داین» yazılmıştır.
- ms.490-F.010-(md. 714_3/4). «... dâinden...» «دانندن» *Yazma*'da «داینندن» yazılmıştır.
- ms.491-F.011-(md. 720_1/1). «... dâini...» «داننی» *Yazma*'da «داینی» yazılmıştır.
- ms.492-F.012-(md. 749_2/2). «... dâinlerinden...» «داننلرندن» *Yazma*'da «داینلرندن» yazılmıştır.
- ms.493-F.013-(md. 873_1/1). «Dâin...» «دانن» *Yazma*'da «داین» yazılmıştır.
- ms.494-F.014-(md. 880_2/2). «... dâinler...» «داننلر» *Yazma*'da «داینلر» yazılmıştır.
- ms.495-F.015-(md. 1001_2/2). «... tesiri...» «تأثیری» *Yazma*'da (ی) kullanılmaksızın «تأثیر» yazılmıştır.
- ms.496-F.016-(md. 1003_1/1). «... tehdidini...» «تهدیدینی» *Yazma*'da «تهدینی» yazılmıştır.
- ms.497-F.017-(md. 1003_2/2). «... tehdidini...» «تهدیدینی» *Yazma*'da «تهدینی» yazılmıştır.
- ms.498-F.018-(md. 1064_3/3). «... ihtilât-ı mâleyn...» «اختلاط مالین» *Yazma*'da (ن) yerine (ت) konularak «اختلاط مالیت» yazılmıştır.
- ms.499-F.019-(md. 1098_3/3). «... olur...» «اولور» *Yazma*'da «اولماز» yazılmıştır.
- ms.500-F.020-(md. 1098_6/6). «... olmaz.» «اولماز» yerine *Yazma*'da «اولور» yazılmıştır.
- ms.501-F.021-(md. 1170_2/2). «... üzerindeki...» «اوزندهکی» *Yazma*'da «اوزدهکی» yazılmıştır.
- ms.502-F.022-(md. 1176_0/0). «1176» «۱۱۷۶» *Yazma*'da «۱۱۷۷» yazılmıştır.
- ms.503-F.023-(md. 1176_9/9). «... ve...» «و» *Yazma*'da neredeyse tamamen lekelenmiş olduğu için okunamamaktadır.
- ms.504-F.024-(md. 1213_7/7). «... olduktan...» «اولدقدن» *Yazma*'da (ن) eklenerek «اولندقدن» yazılmıştır.

ms.505-F.025-(md. 1264_1/1). «Herkes...» «هر كس» *Yazma*'da (ك) eklenerek «هر كسك» yazılmıştır.

ms.506-F.026-(md. 1303_8/8). «... (1250)...» «١٢٥٠» *Yazma*'da «١٣٥٠» yazılmıştır.

ms.507-F.027-(md. 1340_0/0). «1340» «١٣٤٠» *Yazma*'da «١٢٤٠» yazılmıştır.

ms.508-F.028-(md. 1402_9/9). «... taksimini...» «تقسیمنی» *Yazma*'da (ي) harfi kullanılmaksızın «تقسمنی» yazılmıştır.

ms.509-F.029-(md. 1429_1/1). «... cünûn-ı mutbik...» «جنون مطبق» *Yazma*'da (ب) yerine (ي) konularak «مطبق» yazılmıştır.

ms.510-F.030-(md. 1440_4/5). «... yetişinceye...» «یتشنجیه» *Yazma*'da (ت) kullanılmaksızın «یشنجیه» yazılmıştır.

ms.511-F.031-(md. 1525_3/2). «... dâin...» «دائن» *Yazma*'da «داین» yazılmıştır.

ms.512-F.032-(md. 1537_0/0). «1537» «١٥٣٧» *Yazma*'da «١٥٣٥» yazılmıştır.

ms.513-F.033-(md. 1539_8/6). «... alacağını...» «الهجفی» *Yazma*'da (و) eklenerek «اولهجفی» yazılmıştır.

ms.514-F.034-(md. 1539_13/10). «... mikdâr-ı kıymeti...» «مقدار قیمتی» ifadesindeki (ي) harfinin noktaları *Yazma*'da yoktur.

ms.515-F.035-(md. 1548_15/15). «... cârî...» «جاری» *Yazma*'da (ج) yerine (ح) konularak «حاری» yazılmıştır.

ms.516-F.036-(md. 1550_6/6). «... bazısını...» «بعضیسنی» ifadesindeki (ن) harfinin noktası *Yazma*'da yoktur.

ms.517-F.037-(md. 1558_4/3). «... nakz...» «نقص» *Yazma*'da (ض) yerine (ص) kullanılarak «نقص» yazılmıştır.

ms.518-F.038-(md. 1567_2/2). «... medyûnlarımı...» «مدیونلریمی» ifadesindeki ikinci (ي) harfinin noktaları *Yazma*'da yoktur.

ms.519-F.039-(md. 1635_1/1). «Da'vâ-yı aynda...» «دعوی عینده» *Yazma*'da (ا) kullanılmaksızın «دعوی عینده» yazılmıştır.

ms.520-F.040-(md. 1644_2/2). «... dâvasını...» «دعواسنی» *Yazma*'da (ن) kullanılmaksızın «دعواسی» yazılmıştır.

ms.521-F.041-(md. 1647_3/3). «... kable'l-iştirâ...» «قبل الاشترا» *Yazma*'da «قبل الاستشرا» yazılmıştır.

ms.522-F.042-(md. 1657_11/11). «... da'vâ-yı meşrûhası...» «دعوی مشروحسی» *Yazma*'da (ا) kullanılmaksızın «دعوی مشروحسی» yazılmıştır.

ms.523-F.043-(md. 1658_9/8). «... bey'-i mezbûru...» «بیع مزبور» *Yazma*'da (ی) kullanılmaksızın «بیع مزبور» yazılmıştır.

ms.524-F.044-(md. 1658_14/14). «... dâva...» «دعوی» *Yazma*'da (ی) kullanılmaksızın «دعو» yazılmıştır.

ms.525-F.045-(md. 1678_1/1). «... gibi...» «كبي» *Yazma*'da (ب) kullanılmaksızın «كى» yazılmıştır.

ms.526-F.046-(md. 1679_1/1). «... tasarruf-ı müllâk...» «تصرف ملاك» *Yazma*'da (ل) eklenerek «تصرف املاك» yazılmıştır.

ms.527-F.047-(md. 1688_7/6). «... vech-i şehâdeti...» «وجه شهادتى» *Yazma*'da «درجة» «شهادتى» kullanılmıştır.

ms.528-F.048-(md. 1736'nın üstü). «Fasl-ı Evvel» «فصل اول» *Yazma*'da «باب اول» yazılmıştır.

ms.529-F.049-(md. 1742_10/8). «... ittihâb...» «اتهاب» *Yazma*'da (ت) yerine (ن) konularak «انهاب» yazılmıştır.

ms.530-F.050-(md. 1746_8/7) «... yemîn-i istizhâr...» «يمين استظهار» *Yazma*'da (ى) eklenerek «يمين استظهارى» yazılmıştır.

ms.531-F.051-(md. 1748_1/1). «... betâte...» «بتاته» *Yazma*'da «بنانه» yazılmıştır.

ms.532-F.052-(md. 1754_2/2). «... tasâduku...» «تصادقى» *Yazma*'da (ق) yerine (ف) konularak «تصادفى» yazılmıştır.

ms.533-F.053-(md. 1756_0/0). «1756» «١٧٥٦» *Yazma*'da «١٨٥٦» yazılmıştır.

ms.534-F.054-(md. 1763_3/3). «... ya...» «يا» *Yazma*'da (ي) yerine (ب) konularak «با» yazılmıştır.

ms.535-F.055-(md. 1763_4/3). «... ya...» «يا» *Yazma*'da (ي) yerine (ب) konularak «با» yazılmıştır.

ms.536-F.056-(md. 1765_7/6). «... müsteîrin...» «مستعيرك» *Yazma*'da (ك) kullanılmaksızın «مستعير» yazılmıştır.

ms.537-F.057-(md. 1769_1-3/1-3). «Râcih tarafı...» ifadesiyle başlayan bu madde *Yazma*'da "1770" (١٧٧٠), *Düstur*'da ise "1769" (١٧٦٩) numaralı madde olarak sıralanmıştır.

ms.538-F.058-(md. 1770_1-3/1-3). «Bervech-i bâlâ...» ifadesiyle başlayan bu madde *Yazma*'da "1769" (١٧٦٩), *Düstur*'da ise "1770" (١٧٧٠) numaralı madde olarak sıralanmıştır.

ms.539-F.059-(md. 1816_4/3). «... müddeâ aleyhi...» «مدعا عليه» *Yazma*'da (ل) yerine (ى) konularak «مدعى عليه» yazılmıştır.

ms.540-F.060-(md. 1816_4/3). «... eyler...» «ايلر» *Yazma*'da (ر) yerine (و) konularak «ايله» yazılmıştır.

2.7. Hem *Yazma*'da Hem *Düstur*'da Yanlış Olan/Tercih Etmediğimiz İfadeler

Hem *Yazma Metni*'de hem *Düstur Metni*'nde yanlış olan veya tercih etmediğimiz ifadelerle ilişkin 8 mesele, "G" harfiyle sembolize edilerek aşağıda listelenmiştir:

ms.541-G.001-(md. 419_1/1). «Mühâyee...» «مهاينه» iki metinde de «مهاياه» yazılmıştır.

ms.542-G.002-(md. 529_2/2). «... değirmenin...» «دكرمنك» iki metinde de (ل) eklenerek «دكرمانك» yazılmıştır.

ms.543-G.003-(md. 623_4/3). «... dâin...» «دانن» iki metinde de «داين» yazılmıştır.

ms.544-G.004-(md. 657_5/5). «... dâin...» «دانن» iki metinde de «داین» yazılmıştır.

ms.545-G.005-(md. 983_1/1). «... olmadan...» «اولمدن» iki metinde de (ی) eklenerek «اولمدین» yazılmıştır.

ms.546-G.006-(md. 1126_4/4). «... tasarruf-ı müllâk...» «تصرف ملاک» iki metinde de (l) eklenerek «تصرف املاک» yazılmıştır.

ms.547-G.007-(md. 1299_1/1). «... kelb-i muallemlerini...» «کلب معلملرینی» iki metinde de (ی) kullanılmaksızın «کلب معلملرین» yazılmıştır.

ms.548-G.008-(md. 1746_14/12). «... müllâkin...» «ملاکک» iki metinde de (l) eklenerek «املاکک» yazılmıştır.

2.8. Yazma'da Olmayıp Düstur'da Yanlış Olan/Tercih Etmediğimiz İfadeler

Yazma Metni'de olmayıp *Düstur Metni*'nde yanlış olan veya tercih etmediğimiz ifadelerle ilişkin 8 mesele, "H" harfiyle sembolize edilerek aşağıda listelenmiştir:

ms.549-H.001-(md. 101'in üstü). «Kitâb-ı Büyû» «کتاب بیوع» *Yazma*'da yoktur. *Düstur*'da (başlıkta değil fakat fihristte 1. sayfada) vardır ancak Arapça bir terkip olarak «کتاب البيوع» yazılmıştır.

ms.550-H.002-(md. 404'ün üstü). «Kitâb-ı İcârât» «کتاب اجارات» *Yazma*'da yoktur. *Düstur*'da (başlıkta değil fakat fihristte 1. sayfada) vardır fakat Arapça bir terkip olarak ve tekil hâlde «کتاب الاجاره» yazılmıştır.

ms.551-H.003-(md. 612'nin üstü). «Kitâb-ı Kefâlet» «کتاب کفالت» *Yazma*'da yoktur. *Düstur*'da (başlıkta değil fakat fihristte 1. sayfada) vardır ancak Arapça bir terkip olarak «کتاب الكفاله» yazılmıştır.

ms.552-H.004-(md. 673'ün üstü). «Kitâb-ı Havâle» «کتاب حواله» *Yazma*'da yoktur. *Düstur*'da (başlıkta değil fakat fihristte 1. sayfada) vardır ancak Arapça bir terkip olarak «کتاب الحواله» yazılmıştır.

ms.553-H.005-(md. 701'in üstü). «Kitâb-ı Rehin» «کتاب رهن» *Yazma*'da yoktur. *Düstur*'da (başlıkta değil fakat fihristte 1. sayfada) vardır ancak Arapça bir terkip olarak «کتاب الرهن» yazılmıştır.

ms.554-H.006-(md. 762'nin üstü). «Kitâb-ı Emânât» «کتاب امانات» *Yazma*'da yoktur. *Düstur*'da (başlıkta değil fakat fihristte 1. sayfada) vardır ancak Arapça bir terkip olarak «کتاب الامانات» yazılmıştır.

ms.555-H.007-(md. 833'ün üstü). «Kitâb-ı Hibe» «کتاب هبه» *Yazma*'da yoktur. *Düstur*'da (başlıkta değil fakat fihristte 1. sayfada) vardır ancak Arapça bir terkip olarak «کتاب الهبه» yazılmıştır.

ms.556-H.008-(md. 881'in üstü). «Kitâb-ı Gasp ve İtlâf» «کتاب غصب واتلاف» *Yazma*'da yoktur. *Düstur*'da (başlıkta değil fakat fihristte 1. sayfada) vardır ancak Arapça bir terkip ve eksik olarak «کتاب الغصب» yazılmıştır.

2.9. Yazma'da Üzeri Çizili Olan Ama Düstur'da Mevcut Olmayan İfadeler

Yazma Metin'de üzeri çizili olan ama *Düstur Metni*'nde mevcut olmayan ifadelere ilişkin 4 mesele, "I" harfiyle sembolize edilerek aşağıda listelenmiştir:

ms.557-I.001-(md. 216_1/1) *Yazma*'da maddenin başındaki «Tarîk-i hâssın yani mülk olan bir çıkmaz sokağın ve...» «*طریق خاصک یعنی ملک اولان بر جیقماز زقاغک و*» ifadesinin üzeri kırmızı çizgiyle çizilip iptal edilmiş, bunun yerine kırmızı renkle «Arza tebaan...» «*ارضه تبعاً*» ifadesi yazılmıştır.

ms.558-I.002-(md. 216_3/2) *Yazma*'da maddenin sonundaki «... Fakat mesîlin mevzi ve hudûdunu beyân etmek lâzımdır.» «*فقط مسیلك موضع وحدودینی بیان ایتمک لازمدر*» ifadesinin üzeri kırmızı çizgiyle çizilip iptal edilmiştir.

ms.559-I.003-(md. 611_4-12/3) *Yazma*'da maddenin sonundaki dokuz satırın üzeri kırmızı çizgiyle çizilip iptal edilmiştir: «... Amma ânın fiil ve sun'u olmaksızın bilâ taksir yedinde telef olan malı zâmin olmaz. Meğerki mümkünü't-taharruz olan bir emir ve sebep ile telef olduğu takdirde damân şart edilmiş olur. Meselâ saatçi saati tamir ederken kırılma zâmin olur. Amma emr-i muhâfazasında bir gûne taksiri olmadığı hâlde sirkat olursa zâmin olmaz. Meğerki hîn-i tesliminde damân şart edilmiş ise ol hâlde zâmin olur.» «*اما آنک فعل وصنعی*» «*اولمقسزین بلا تقصیر یدنده تلف اولان مالی ضامن اولماز مکرکه ممکن التحرز اولان بر امر وسبب ایله تلف اولدیغی تقدیرده ضمان شرط ایدلمش اولور مثلاً ساعتچی ساعتی تعمیر ایدرکن قیرلسه ضامن اولور اما امر محافظه‌سنده بر کونه تقصیری اولمدغی حالده سرقت اولنسه ضامن اولماز مکرکه حین تسلیمنده ضمان شرط ایدلمش ایسه اول حالده ضامن اولور*»

ms.560-I.004-(md. 1485_5/4) *Yazma*'da yanlışlıkla peş peşe tekrar yazılmış olan «... etmediği...» «*ایتمدیگی*» ifadelerinden ilkinin üzeri siyah çizgiyle çizilip iptal edilmiştir.

Sonuç

Giriş ve iki bölümden oluşan makalemizde ulaştığımız sonuçlar ve ilgili önerilerimiz şu şekildedir:

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye, pek çok tartışmayı beraberinde getirmiş olan ve fıkıh açısından değerini hâlen koruyan, İslâm hukukuna dayalı öncü kanunlardan biridir. *Mecelle*'ye hak ettiği değer verilebilmesi, öncelikle onun doğru anlaşılmasıyla mümkündür.

Mecelle'nin doğru anlaşılması, "doğruya en yakın *Mecelle Metni*"nin ortaya konulmasına bağlıdır. Çünkü hata ve eksikliklerin olduğu bir metinden istifade edildiğinde yanlış ve kusurlu sonuçların ortaya konulması kaçınılmazdır.

Mecelle'ye ilişkin çalışmalarda kullanılması gereken en önemli iki metin hiç şüphesiz *Yazma Metin* ile *Düstur Metni*'dir. Fakat *Düstur Metni*, daha sonra yayınlandığı ve resmî bir niteliğe de sahip olduğu için esas alınması gereken ilk metindir. Ancak bu durum, *Yazma Metin*'i önemsiz kılmaz. Çünkü her iki metinde de hatalar ve eksiklikler mevcut olduğu için "olması gereken *Mecelle Metni*"nin elde edilmesi noktasında hem *Yazma Metin*'e hem de *Düstur Metni*'ne şiddetle ihtiyaç vardır. Âdetâ söz konusu iki metin, birbirlerini tamamlamakta, hata ve kusurlarını düzeltmektedir.

İki metin arasında tespit ettiğimiz 560 meselenin büyük çoğunluğunun fıkı doğrudan ilgilendirmeyen imla hataları, ifade bozuklukları vs. olduğu anlaşılmaktadır. Fakat bey' bi'l-vefâ, istişrâ, iştirâ, şirket-i a'mâl ve zer'ıyyât gibi doğrudan fıkıhla ilişkili konuların da mesele olarak karşımıza çıkmış olması, bu çalışmanın kısmen de olsa fıkıh doğrudan fayda sağladığını gösterir. *Mecelle*, nihayetinde İslâm'a dayalı bir kanun ve aynı zamanda çok önemli bir fıkıh eseri olduğu için makalemizin her hâlükârda dolaylı bir fıkıh çalışması olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Bu makalede bahsi geçen iki metne ilişkin tespit edilen karşılaştırma odakları ve meseleler, elbette hatasız ve kusursuz değildir. Fakat yapılan bu çalışmanın, en doğru *Mecelle Metni*'ne doğru atılmış mütevazı bir adım olduğu söylenebilir. Bundan sonra mümkünse Kitâb-ı Emânât'ın kayıp yazma nüshası da belirlediğimiz yöntemlerle incelenmeli ve elde edilen bulgularla bu çalışma tamamlanmalıdır. Bu aşamadan sonra ise bireysel veya ortaklaşa çalışmalar ile *Mecelle*'nin Osmanlı Türkçesiyle ve beraberinde en azından hafifletilmiş transkripsiyon kullanılarak Güncel Türkiye Türkçesiyle, doğruya en yakın metinleri oluşturulmalıdır. Ardından karşılaştırma kapsamına diğer tüm *Mecelle* metinleri de dâhil edilmelidir. Sonrasında *Mecelle*'nin Arapça ve İngilizce başta olmak üzere bazı dillere çevirileri yapılmalıdır. Bu süreç, bir kişinin gücünü aşacak ölçüde zorlu olacağı için özellikle hukuk, tarih, dil bilgisi ve Osmanlı Türkçesi gibi alanlarda uzman şahıslardan istifade edilmelidir. Kanaatimizce bu şekilde bir çalışma yapılacaksa sürecin başında veya merkezinde mutlaka fıkıhçılar olmalıdır. Hazırlanacak metinlerde *Mecelle*'nin özgün ifadelerinin ve dokusunun bozulmamasına, imla vs. konularda da tutarlı olunmasına özen gösterilmelidir. Bu şekilde *Mecelle*'ye yapılan atıflarda vs. birlik sağlanmış olacaktır. Makalemizin, *Mecelle* hakkında bundan sonra yapılacak çalışmalara bir nebze de olsa ışık tutmasını umuyoruz.

Bir kanundaki hata ve kusur, sadece o kanunu hazırlayanların değil, aynı zamanda o kanunu yürürlüğe koyan iradenin de saygınlığını zedeler. Çünkü kanunlar, toplumu doğrudan ve ciddi bir şekilde etkilediği için titizlikle hazırlanması gereken yazılı hukuki düzenlemelerdir. Dolayısıyla *Mecelle*'yi, hata ve kusurlardan mümkün olduğunca arınmış hâle getirmek, onun itibarını daha da artıracaktır.

Kaynaklar

- Adal, Erhan. *Hukukun Temel İlkeleri El Kitabı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi Yayınları, 1985.
- Aydın, Mehmet Akif. "Borç". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/285-291. Ankara: TDV Yayınları, 1992.
- Aydın, Mehmet Akif. "Deyn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/266-268. Ankara: TDV Yayınları, 1994.
- Aydın, Mehmet Akif. "Düstur". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/48-49. Ankara: TDV Yayınları, 1994.
- Aydın, Mehmet Akif. "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/231-235. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Ayverdi, İlhan. *Asırlar Boyu Tarihî Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2010.
- Bayındır, Abdülaziz. "Bey' bi'l-Vefâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/20-22. Ankara: TDV Yayınları, 1992.
- Cevdet Paşa. *Ma'rûzât*. haz. Yusuf Halaçoğlu. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1980.
- Çağbayır, Yaşar. *Ötüken Türkçe Sözlük: Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı*. 5 Cilt. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007.
- Çeker, Orhan. "Ebdân". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/71-72. Ankara: TDV Yayınları, 1994.
- Durmuş, İsmail. "Hemze". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/190-193. Ankara: TDV Yayınları, 1998.
- Düstur*. 1. Tertip, 1. Cilt. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1289/1872.
- Düstur*. 1. Tertip, 3. Cilt. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1293/1876.
- Düstur*. 1. Tertip, 4. Cilt. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1296/1879.
- Ebül'ulâ Mardin. *Medeni Hukuk Cephesinden Ahmed Cevdet Paşa*. Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, 2021.
- Ebüzziyâ Mehmed Tevfik. *Lugat-ı Ebüzziyâ*. İstanbul: Matbaa-i Ebüzziyâ, 1306.
- Erdoğan, Belgin (drl.). *Hukukta Latince Teknik Terimler Özlü Sözler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3. Basım, 2011.
- Gözler, Kemal. *Hukuka Giriş*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 8. Basım, 2011.
- Günday, Hüseyin – Şahin, Şener. *Arapça Dilbilgisi: Nahiv Bilgisi*. İstanbul: Alfa Yayınları, 4. Basım, 2009.
- Hârûn Huleyf Cîlî. "Zekâtü'l-eshüm fi'ş-şerikât". *Mecelletü mecmâi'l-fıkhî'l-İslâmî* 1/4 (Şubat 1988), 773-793.

İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer. *Reddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr*. nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd ve Ali Muhammed Avad. 12 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1423/2003.

İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid. *Fethu'l-kadîr li'l-âcizi'l-fakîr*. 8 Cilt. Bulak: el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emîriyye, 1316.

Kallek, Cengiz. "Mezrû". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/548-549. Ankara: TDV Yayınları, 2004.

Kanar, Mehmet. *Büyük Türkçe-Farsça Sözlük*. İstanbul: Birim Yayınları, 1993.

Kânûn-ı Medenînin Sûret-i Mer'iyet ve Şekl-i Tatbîki Hakkında Kanun (Kanun No. 864), Resmî Gazete 402 (19 Haziran 1926). Erişim 30 Nisan 2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/402.pdf>

Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed. *Bedâiu's-sanâi' fî tertîbi's-şerâi'*. 7 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 2. Basım, 1402/1982.

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye. 2 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye. İstanbul: Müftülük Kütüphanesi, Yazma-Fıkıh, 352-362.

Mehmed Zihni Efendi. *Ni'met-i İslâm*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1316.

Mevsilî, Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullah b. Mahmûd. *el-Muhtâr li'l-fetvâ*. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1987.

Özyörük, Mukbil. *Hukuka Giriş*. Ankara: Ege Matbaası, 1959.

Semerkandî, Ebû Bekr Alâeddin Muhammed. *Tuhfetü'l-fukahâ*. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1405/1984.

Şemseddin Sâmi. *Kâmûs-ı Türkî*. 2 Cilt. İstanbul: İkdâm Matbaası, 1317-1318.

Türk Ceza Kanunu (Kanun No. 5237), *Resmî Gazete* 25611 (12 Ekim 2004). Erişim 29 Nisan 2022. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>

Zeylaî, Ebû Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Alî. *Tebyînu'l-hakâik*. 6 Cilt. Bulak: el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emîriyye, 1315.